

**LASTENSUOJELUN JULKISUUSKUVA
HELSINGIN SANOMISSA**

Kati Rissanen
Maisterintutkielma
Sosiaalityö
Yhteiskuntatieteiden ja filo-
sofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2022

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Tekijä Kati Rissanen	
Työn nimi Lastensuojelun julkisuuskuva Helsingin Sanomissa	
Oppiaine Sosiaalityö	Työn tyyppi Pro gradu
Aika Kevät 2022	Sivumäärä 44 + 1 liite
Ohjaaja Kuronen, Marjo	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tutkimuksessa tarkastellaan lastensuojelun julkisuuskuvaa Helsingin Sanomissa ajalla 1.2.2020-31.1.2021. Julkisuuskuvaa tutkitaan analysoimalla, millaisista teemoista lastensuojeluun liittyen kirjoitetaan, mitkä tahot pääsevät lehdessä esille lastensuojelua käsittelevissä kirjoituksissa ja millaista asemaa lastensuojelun työntekijälle ja asiakaslapselle lehden teksteissä rakennetaan. Kyseessä on kvalitatiivinen tutkimus, jonka aineistona on yhteensä 75 Helsingin Sanomien Kaupunki-, Kotimaa- ja Lukijan mielipide -osastoilla julkaistua kirjoitusta. Teoreettis-metodologisena viitekehysenä tutkielmassa on sosiaalinen konstruktio-nismi. Analyysimenetelminä on käytetty aineistolähtöistä laadullista sisällönanalyysiä sekä kategoria-analyysiä. Helsingin Sanomissa useimmin esiintyvät teemat lastensuojelusta kirjoitettaessa olivat lastensuojelun resurssipula, lastensuojelun työntekijöiden lainrikkomukset, lastensuojelun puutteelliset keinot auttaa asiakkaitaan sekä lastensuojelu auttavana ja asiantuntevana tahona. Kategoria-analyysin avulla Helsingin Sanomien teksteistä etsittiin lastensuojelun työntekijän ja asiakaslapsen muodostamia kategoriapareja. Työntekijä-lapsi-kategoriapareja löytyi kolme. Kategoriaparit olivat lakia ja eettisiä sääntöjä rikko-va työntekijä -aktiivinen ja oikeuksia omaava asiakaslapsi, keinoton lastensuojelun työntekijä -rajaton asiakaslapsi ja pelastava lastensuojelun työntekijä -oireileva asiakaslapsi.</p> <p>Tutkimusajanjaksona lastensuojelun julkisuuskuva Helsingin Sanomissa oli negatiivisesta painottunut. Resurssien vähäisyys, sijaishuoltoyksiköissä lapsiin kohdistuneet lainrikkomukset sekä lastensuojelun kyvyttömyys hoitaa tehtäväänsä hallitsivat kirjoittelua, johon vaikuttivat tutkimusajanjaksona puhjennut koronapandemia ja alaikäisten nuorten tekemät väkivaltarikokset. Negatiivisille teemoille vastakkaisesti lastensuojelusta tuotiin kuitenkin lehdessä esiin myös sen onnistumisia, työntekijöiden vahvaa ammattitaitoa ja kykyä auttaa asiakkaitaan. Lastensuojelun kentän johto ja työntekijät pääsivät lehdessä hyvin esille haastattelujen kautta. Lisäksi lastensuojelun työntekijöistä erityisesti sosiaalityöntekijät osallistuivat aktiivisesti lastensuojelusta käytävään keskusteluun lehden mielipidepalstalla.</p>	
Asiasanat julkisuuskuva, lastensuojelu, kategoria-analyysi, laadullinen sisällönanalyysi	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	

Muita tietoa

KUVIOT

KUVIO 1: Kirjoituksissa esiintyvät/siteeratut tahot	24
KUVIO 2: Lastensuojelua käsittelevien kirjoitusten määrä kuukausittain 1.2.2020 – 31.1.2021	25
KUVIO 3: Teemojen esiintyminen teksteissä	26

TAULUKOT

TAULUKKO 1: Kaikki lehdessä lastensuojelua kommentoivat tahot	23
---	----

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	JULKISUUSKUVA JA MEDIA	3
2.1	Julkisuuskuvan määrittelyä.....	3
2.2	Media	5
2.3	Lastensuojelun ja median suhdetta koskeva aikaisempi tutkimus	6
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	11
3.1	Tutkimustehtävä	11
3.2	Sosiaalinen konstruktionismi teoreettis-metodologisena viitekehyksenä.	11
3.3	Helsingin Sanomat tutkimusaineistona.....	13
3.4	Laadullinen sisällönanalyysi ja kategoria-analyysi analyysimenetelminä	15
3.4.1	Laadullinen sisällönanalyysi	15
3.4.2	Kategoria-analyysin periaatteet ja käyttö omassa tutkimuksessa...	17
3.5	Tutkimuksen eettisyys.....	20
4	JULKISUUSKUVAN ANALYSOINTI HELSINGIN SANOMIEN KIRJOITUKSISTA	22
4.1	Lastensuojelukeskustelun osallistujat ja teemat	22
4.1.1	Resurssipulasta kärsivä lastensuojelu	27
4.1.2	Lakia rikkova lastensuojelu	28
4.1.3	Keinoton lastensuojelu.....	29
4.1.4	Asiantunteva ja auttava lastensuojelu.....	31
4.2	Lastensuojelun työntekijät ja asiakaslapsen Helsingin Sanomissa.....	33
4.2.1	Lakia ja eettisiä sääntöjä rikkova lastensuojelun työntekijä - aktiivinen ja oikeuksia omaava asiakaslapsi	34
4.2.2	Keinoton lastensuojelun työntekijä - rajaton asiakaslapsi	36
4.2.3	Pelastava lastensuojelun työntekijä - oireileva asiakaslapsi.....	38
5	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	41
	LÄHTEET	46
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Tutkin pro gradu -tutkielmassani, millainen on lastensuojelun sosiaalityön julkisuuskuva aivan viime aikojen julkisessa keskustelussa. Aineistonani ovat Helsingin Sanomissa ajalla 1.2.2020 – 31.1.2021 Kaupunki-, Kotimaa- ja Lukijan mielipide - osastoilla julkaistut lastensuojelua käsittelevät kirjoitukset.

Päädyin alun perin tähän aiheeseen, koska lastensuojelun sosiaalityön kenttä kiinnostaa minua. Sosiaalityön osa-alueista se saa ehkä eniten julkisuutta, joten julkisuuskuvan lähempi tarkastelu on eräs mielekäs tapa tutkia sitä tarkemmin. En ole itse koskaan tehnyt harjoittelua tai työskennellyt lastensuojelun sosiaalityöntekijänä. Lastensuojelun sosiaalityö on ollut tärkeä, mutta melko vieraaksi jäänyt yhteistyötaho niinä vuosina, jotka olen työskennellyt sosiaalityöntekijänä psykiatrisessa erikoissairaanhoidossa. Tutkielman aiheena se on samanaikaisesti sopivan lähellä ja sopivan kaukana omasta päivätyöstäni.

Lastensuojelun sosiaalityössä käytetään merkittävää viranomaisvaltaa. Se herättää ihmisissä helposti voimakkaita tunteita ja mielipiteitä. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin turvaaminen on tärkeää koko yhteiskunnan hyvinvoinnin kannalta. Lastensuojeluviranomaisten toimintaan kohdistuu monenlaisia odotuksia ja toisaalta sen toimintaa myös kritisoidaan runsaasti ja epäonnistumisia tuodaan esiin sekä perinteisessä mediassa että sosiaalisessa mediassa.

Seuraan itse säännöllisesti sosiaalityötä koskevaa uutisointia muun muassa Helsingin Sanomien ja Ylen verkkojulkaisuista. Oma tuntumani on, että lastensuojeluun liittyviä uutisia julkaistaan paljon eri tiedotusvälineissä; tähän tuntumaan toki vaikuttaa se, että kiinnitän erityistä huomiota näihin uutisiin. Vuonna 2020 elettiin koronapandemian vuoksi yhteiskunnallisessa poikkeustilassa, minkä myötä tiedotusvälineissä pohdittiin paljon tilanteen vaikutusta lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointiin. Lisäksi tutkimusajankohtana tapahtui useita alaikäisten tekemiä vakavia väkivaltarikoksia. Näihin rikoksiin liittyvissä lehtikirjoituksissa käsiteltiin usein sitä, millaisia mahdollisuuksia lastensuojelulla on ennaltaehkäistä ja puuttua tällaisiin tilanteisiin.

Lastensuojelun sosiaalityöstä käydään nykyisin runsaasti keskustelua sosiaalisessa mediassa ja julkisuuskuvaa olisi ollut mahdollista tutkia myös sieltä

kerätyllä aineistolla. Halusin kuitenkin omassa tutkimuksessani käyttää perinteisessä printtimediassa julkaistua aineistoa, jonka toimittajat ovat sitoutuneet journalistin sääntöihin ja jutuihin esiintyvien henkilöiden henkilöyden on vähintään toimittajan tiedossa ja tarinan paikkansapitävyys on pyritty tarkistamaan. Mielestäni tämä aineistovalinta mahdollisti myös sen tutkimisen, millä tahoilla on julkisessa keskustelussa vaikutusvaltaa lastensuojeluun liittyen.

Suomessa lastensuojeluilmoitusten määrä on kaksikertaistunut kymmenessä vuodessa. Vuonna 2019 lastensuojeluilmoitus tehtiin 85 746 lapsesta. Lastensuojelun avohuollon asiakkaina oli 52 858 lasta. Kiireellisesti sijoitettiin 4522 ja huostassa oli 11 178 lasta. Kodin ulkopuolelle sijoitettuna oli 18 928 lasta ja nuorta. (THL:n tilastoraportti 28/2020, 1.7.2020.) Nämä luvut ovat mielestäni suuria; lastensuojelun toiminta koskettaa Suomessa tuhansia perheitä. Ne, joita se ei kosketa suoraan, muodostavat käsityksensä lastensuojelusta suurelta osin tiedotusvälineiden ja nykyisin myös sosiaalisen median perusteella. Lastensuojelun julkisuuskuvalla voi olla vaikutusta siihen, hakevatko perheet itse apua lastensuojelusta tai uskaltaako lapsen tai nuoren tilanteesta huolestunut henkilö olla yhteydessä lastensuojeluun avun saamiseksi. Se voi vaikuttaa myös siihen, kuinka moni haluaa hakeutua sosiaalialan opintoihin tai töihin lastensuojelutyöhön. Julkisella kuvalla voi olla vaikutusta myös käsityksiin työn vaativuudesta ja alan vaatimuksia vastaavasta palkkatasosta.

Tutkimukseni aluksi tarkastelen julkisuuskuvan ja median käsitteitä. Sen jälkeen käyn läpi lastensuojelun ja median suhdetta koskevaa aiempaa tutkimusta, jota löytyy runsaasti. Kolmannessa luvussa esittelen tutkimuskysymykseni, teoreettis-metodologisen viitekehitykseni, aineistonkeruuni sekä analyysimenetelmäni laadullisen sisällönanalyysin ja kategoria-analyysin. Neljännessä luvussa esittelen analyysiini perustuvat tutkimuksen tulokset. Tutkimukseni johtopäätökset esittelen viidennessä luvussa.

2 JULKISUUSKUVA JA MEDIA

2.1 Julkisuuskuvan määrittelyä

Tutkimukseni keskeisiä käsitteitä ovat julkisuuskuva ja julkinen keskustelu, joten tarkastelen aluksi, mitä julkisuudella ja julkisuuskuvalla voidaan ymmärtää. Kaikkia yhteiskunnan organisaatioita kiinnostaa oma julkinen kuva mediassa. Julkisen kuvan katsotaan vaikuttavan organisaation arvostukseen ja sitä kautta toimintaedellytyksiin (Väliverronen, 2012, 91). Lastensuojelun keskusliiton julkaisussa "Verkossa. Lastensuojelun kuva sosiaalisessa mediassa" (2016) lastensuojelun ja julkisuuden keskinäisen suhteen kuvataan olevan usein liiankin jännitteinen ja nykyisin sosiaalinen media tuo anonyymiydellään tähän suhteeseen vielä lisää haasteita. Lastensuojelun ja julkisuuden suhteeseen vaikuttaa se, että lastensuojelu on viranomaistoimintaa, jonka suhdetta julkisuuteen säätelevät lait ja asetukset, kuten hyvän hallinnon periaatteet, salassapitovelvollisuus ja säännökset viranomaistoiminnan julkisuudesta. Lastensuojelun katsotaan tarvitsevan julkisuutta, jotta se voi palvella kansalaisia ja se joutuu myös vastaamaan julkisuuden vaatimuksiin voidakseen viestiä kansalaisille toiminnastaan. Tähän julkisuustyöhön kuuluu paitsi epäkohtiin vastaaminen, myös laadukkaasta ja vaikuttavasta lastensuojelutyöstä kertominen. (Verkossa. Lastensuojelun kuva sosiaalisessa mediassa.)

Viestinnän tutkijoiden Hannu Niemisen ja Mervi Pantin (2012) mukaan julkisuuden määrittely on kuitenkin hankalaa, koska sillä on monia erilaisia käyttötapoja. Sitä voidaan tarkastella esimerkiksi liberalistisesta, pluralistisesta ja kriittisestä näkökulmasta. Liberalistisessa ajattelussa julkisuus nähdään markkinapaikkana: se on alue, jossa tuottaja/myyjä ja kuluttaja/ostaja kohtaavat. Tällainen julkisuus on ennen muuta suostuttelevaa, eli sillä pyritään vaikuttamaan

kuluttajien käytökseen. Julkisuudessa esiintyvien asioiden todellinen arvo määrittyy kysynnän mukaan: mitä enemmän kysyntää on, sitä suurempi arvo asialla on. (Nieminen & Pantti 2012, 31.) Pluralistisessa ajattelussa julkisuus on intressien sovittelun arena. Julkisuudella nähdään olevan poliittisia, taloudellisia ja kulttuurisia tehtäviä ja kullakin julkisuusareenalla on omat sääntönsä. Nämä julkisuuden areenat on tärkeää pitää selvästi erillään toisistaan esimerkiksi niin, että poliittisessa julkisuudessa ei sovelleta kaupallisen markkinajulkisuuden sääntöjä eikä taiteen tai kulttuurin julkisuudessa poliittisen julkisuuden sääntöjä. Poliittisella julkisuusareenalla on kyettävä turvaamaan moniarvoinen keskustelu niin, että tuloksena on mahdollisimman laajasti hyväksytty yleinen mielipide. Talouden alueella puolestaan on huolehdittava siitä, että myös kuluttajien oikeuksia kunnioitetaan eikä esimerkiksi mainonnassa käytetä epärehellisiä keinoja. Taiteen ja kulttuurin areenalla on pidettävä huolta erilaisten arvostusten ja makusuuntausten esille pääsystä. (Nieminen & Pantti 2012, 32–33.)

Pluralistisesta näkökulmasta ongelmallista on, etteivät kaikki osapuolet halua sitoutua pluralismin sääntöihin, vaan haluavat toimia markkinajulkisuuden säännöin. Kriittinen käsitys näkee julkisuuden tasavertaisen keskustelun areenana. Lähtökohtana tässä lähestymistavassa on kansalaisten tasavertaisuudelle perustuva julkisuuden ihanne. Habermasin muotoileman ihanteellisen julkisuuden sisältönä on kaikille avoin kriittinen keskustelu, jossa jokaisen osanottajan mielipide otetaan tasapuolisesti huomioon ja punnitaan rationaalisen harkinnan pohjalta. Moderni demokratia edellyttää toimiakseen avointa poliittista julkisuutta. Jotta tämä toteutuisi, julkisuuden pitää ensinnäkin olla avointa kaikille kansalaisille. Toiseksi julkisessa keskustelussa kaikki ovat tasavertaisia; ketään ei saa asettaa etuoikeutettuun asemaan tai sulkea julkisuuden ulkopuolelle. Kolmanneksi jokainen voi esittää julkiseen keskusteluun itse tärkeinä pitämiään asioita; mikään asia tai ilmiö ei ole etukäteen suljettu julkisen keskustelun ulkopuolelle. Neljänneksi julkisen keskustelun tuloksena syntyvä yleinen mielipide sitoo päätöksentekijöitä. (Nieminen & Pantti 2012, 32–33.)

Kari Karppisen ja Janne Matikaisen (2012, 8) mukaan julkisuus ja julkinen keskustelu ovat osa demokratiaa, mutta sitä, mitä julkisuuden tulisi olla ja millaisia instituutioita se edellyttää, voidaan heidän mielestään lähestyä lukemattomista näkökulmista. Yhteiskuntateorioissa julkisuus on abstrakti käsite. Sillä ei viitata mihinkään konkreettisiin instituutioihin, vaan abstrakteihin ajatuksiin julkisesta toiminnasta, läpinäkyvyydestä ja julkisesta keskustelusta. Tässä mielessä julkisuus on aina kuviteltua. Julkisuuden määrittely riippuu paljon siitä, mihin kiinnitämme huomionamme ja mitkä miellämme julkisuuden instituutioiksi. Anu Kantola (2012, 42) esittelee artikkelissaan aatehistorioitsija Charles Taylorin (2002, 2004, 2007) käsitystä modernin julkisuuden kehityksestä. Taylorin mukaan länsimaisissa yhteiskunnissa kehittyi vähitellen ajatus julkisuudesta, joka valvoo poliittista valtaa. Tässä

julkisuudessa esiinnyttään vapaana ryhmäintresseistä ja sidoksista. Julkisuudesta tulee politiikan metatase, jossa voidaan vapaasti keskustella ja käyttää valistuksellista järkeä asioiden ratkaisemiseksi. Vallan tullessa kansalta julkisuus toimii myös vallan vahtikoirana. Julkisuus toteuttaa politiikan läpinäkyvyyttä sekä valvoo, että kansan valtaa käytetään oikein poliittisissa instituutioissa.

Omassa tutkimuksessani ymmärrän julkisuuskuvan olevan sitä mitä lehdessä lastensuojelusta kirjoitetaan: Millaiset aiheet valikoituvat uutisiksi ja julkaistuiksi mielipidekirjoituksiksi, kun aiheena on lastensuojelu ja miten näistä aiheista kirjoitetaan.

2.2 Media

Median käsite pohjautuu latinan kielen *medium*-sanaan (monikkomuoto *media*), jolla viitataan välittäjään tai välineeseen, julkiseksi tekemiseen ja julkaisemisen keinoihin. Suomen kielessä monikkomuoto *media* sekä viittaa yksittäiseen välineeseen että toimii yleiskäsitteenä viittaamassa joukkoviestinnän (median avulla tapahtuvaa merkitysten välittämistä, jakamista ja tulkintaa) kokonaisuuteen. (Väliaverron 1998, Nieminen & Pantti 2012, 14 mukaan.)

Niemisen ja Pantin (2012, 12–14) mukaan medialla on kiinnostava suhde yhteiskunnalliseen todellisuuteen. Toisaalta sen voidaan nähdä olevan osa ympäröivää maailmaa, toisaalta se itse rakentaa todellisuutta. Media voidaan nähdä arvoja ja käsityksiä muokkaavaksi ja uusintavaksi keskusteluareenaksi. Eräs tapa hahmottaa median merkitystä on tarkastella, millaisia yhteiskunnallisia ja kulttuurisia tehtäviä media toteuttaa. Juha Herkman (2001) siteeraten Nieminen ja Pantti katsovat medialla olevan informatiivinen, sosiaalinen ja viihteellinen funktio. Informatiivisuuden funktiota voi kirjoittajien mukaan täydentää vielä orientaation funktiolla. Median orientoiva funktio tarkoittaa informaation syventämistä erilaisilla näkökulmilla, syy – ja seuraussuhteiden esittämisellä ja selityksillä. Omassa tutkimuksessani valitsin aineistooni juuri Kotimaa-, Kaupunki -, ja Lukijan mielipide-osastojen tekstit siksi että niissä mielestäni parhaiten toteutuu tämä median orientoiva funktio. Kotimaa- ja Kaupunki-osuiden jutuissa oli usein haastateltu asiantuntijatahoja ja taustoitettu tapahtumia esimerkiksi tilastoilla tai tutkimustiedolla. Lukijan mielipide -palstalla kirjoitukset eivät tietenkään ole toimittajien laatimia, mutta monessa niistä tuodaan esiin selityksiä ja syy – seuraussuhteita lastensuojelun tilaan ja toimintaan liittyen. Lukijoiden mielipiteiden kautta aineistossani toteutuu myös ”keskusteluareenamaisuus”. Niiden kirjoittajat keskustelevat keskenään, kommentoivat lehden muilla osastoilla julkaistuja juttuja ja

lisäksi toimittajat toisinaan viittaavat lukijoiden mielipidekirjoituksiin omista teksteistään.

Risto Kuneliuksen mukaan joukkoviestinnän tuotanto edellyttää jatkuvia arvovalintoja ja ihmisten käyttäytymisen arvioimista. Tässä mielessä joukkoviestintä perustuu aina emoyhteiskuntansa arvoille ja normeille. Kertoessaan maailmasta näiden arvojen ja normien pohjalta, joukkoviestintä usein samalla vahvistaa niitä. Tällä tavoin se uusintaa näitä arvoja ja takaa yhteiskunnan arvopohjan vakautta. Kuneliuksen mukaan joukkoviestintä ylläpitää arvoja ja normeja ainakin kahdella tavalla. Ensinnäkin se tarjoaa materiaalia, jota kuluttamalla yleisö itse voi uusintaa omaa arvo- ja normijärjestelmäänsä. Toiseksi joukkoviestintä tyrkyttää mallejaan, normejaan ja arvojaan ihmisten käyttöön. (Kunelius 2004, 190, 192.) Norman Faircloughin (2002) mukaan joukkotiedotusvälineet pystyvät vaikuttamaan ihmisten tietoon, uskomuksiin, arvoihin, sosiaalisiin suhteisiin sekä sosiaalisiin identiteetteihin. Ne kykenevät tekemään asioista merkityksellisiä sen avulla, miten ne esittävät asiat. (Fairclough 2002, 10.) Median valta liitetään yleensä sen kykyyn luoda yhteisiä puheenaiheita ja yhteiskunnallisen keskustelun päiväjärjestystä. Media siis toimii julkisuuden portinvartijana. Toinen keskeinen vallan ulottuvuus koskee esiin nostettujen aiheiden määrittelyä ja kehystämistä. Viestinnän tutkimuksissa on kuitenkin usein osoitettu, että kummassakaan tapauksessa media ei toimi itseriittävästi, vaan pikemminkin muita yhteiskunnan toimijoita myötäillen. (Väliverronen 2012, 92.)

2.3 Lastensuojelun ja median suhdetta koskeva aikaisempi tutkimus

Lastensuojelun sosiaalityön julkisuuskuva ja mediasuhteesta löytyy runsaasti englanninkielistä tutkimusta. Patrick Ayre (2001) käsittelee artikkelissaan lastensuojelun sosiaalityön ja median suhdetta Englannissa ja Walesissa 1970-, 1980- ja 1990-luvuilla. Ayren näkemys on, että joukkotiedotusvälineissä lastensuojeluun kohdistunut negatiivinen julkisuus on luonut pelon, syyttelyn ja epäluottamuksen ilmapiirin niiden viranomaisien keskuuteen, jotka kansallisella ja paikallisella tasolla vastaavat lastensuojelusta. Negatiivisen julkisuuden pelko on alkanut vaikuttaa siihen, kuinka lastensuojelun sosiaalityötä tehdään ja mihin suuntaan lapsiperheiden palveluja kehitetään. Ayre painottaa tiedotusvälineiden roolin olevan erityisen tärkeä mielipiteiden muokkaajana tilanteissa, jossa ihmisillä itsellään ei ole suoraa kosketusta käsiteltävään aiheeseen.

Michelle Hughes ja Stan Houston (2019) tarkastelevat artikkelissaan niitä valalla olevia representaatioita, joita Irlannin viidessä suurimmissa sanomalehdissä lastensuojelun sosiaalityöstä esitetään. Tutkimusaineistoksi valitut lehtikirjoitukset käsitelivät maassa suurta huomiota saanutta tapausta (ns. 'Grace Case'), jossa paljastui, että sijaisperheen vanhemmat olivat pahoinpidelleet ja käyttäneet seksuaalisesti hyväksi lastensuojelun perheeseen sijoittamaa kehitysvammaista 'Gracea' yli 20 vuoden ajan. Hughesin ja Houstonin tutkimuksessa selvitettiin, millä tavoin sosiaalityöntekijöiden työtä arvioitiin mediassa, millaiset puolet sosiaalityössä herättivät mediassa eniten kiinnostusta ja millä tavoin sosiaaliviranomaisten kyseisen tapauksen hoitoa koskevia lausuntoja käsiteltiin mediassa.

Hughes ja Houston (2019) analysoivat aineistonsa teema-analyysillä ja heidän tutkimuksensa pohjasi sosiaaliseen konstruktionismiin. Vallitsevia lastensuojelun sosiaalityön representaatioita Hughes ja Houston löysivät irlantilaisista valtalehdistä neljä: lastensuojelu epäonnistuvana, lastensuojelu verukkeita esittävänä, lastensuojelu arvaamattomana ja lastensuojelu hajaantuneena. Tutkijoiden mukaan lehdissä esiin tulleita hyvin negatiivisia arvioita lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden roolista on mahdollista ymmärtää niin kutsutun moraalisen paniikin käsitteen avulla. Lehdistöllä on heidän mukaansa tärkeä rooli moraalisen paniikin synnyttämisessä, koska lehdistö "tunnistaa" ja nimeää poikkeavien ryhmät ja vihollistahot. Lisäksi sanomalehdet kykenevät sensaatiohakuksella kirjoittelulla lietsomaan lukijoissaan voimakkaita tunnereaktioita ja rakentamaan yhteisrintamaa "vihollista" vastaan.

William Reid ja Elizabeth Misener (2001) ovat puolestaan tutkimuksessaan vertailleet sosiaalityön imagoa Yhdysvaltojen ja Iso-Britannian lehdistössä. Heidän aineistonsa koostui LEXIS-NEXIS tietokannasta 1.1.1995 - 30.6.1999 väliseltä ajalta poimituista sosiaalityötä käsittelevistä artikkeleista. Kyseiseen tietokantaan sisältyy 60 lehteä ja niistä haettiin sosiaalityötä käsitteleviä artikkeleita seuraavilla hakusanoilla: social work, social worker, social workers, casework ja caseworkers. Reid ja Misener eivät siis keskittyneet ainoastaan lastensuojelun sosiaalityön julkisuuskuvaan, vaan tutkimuksen kohteena oli sosiaalityön kenttä kokonaisuudessaan. Aineistonsa tutkijat analysoivat kvantitatiivisesti. He havaitsivat, että sosiaalityöntekijöiden julkisuuskuva oli yhdysvaltalaisissa sanomalehdissä huomattavasti positiivisempi kuin Iso-Britanniassa, missä Reidin ja Misenerin mukaan sosiaalityö kärsi vakavasta imago-ongelmasta. Molempien maiden lehdissä lastensuojelun sosiaalityötä käsittelevät artikkelit olivat sävyiltään negatiivisimpia. Tutkijoiden mukaan sosiaalityön professio tuli kaikkein positiivisemmassa valossa esiin sellaisissa artikkeleissa, joissa sosiaalityöntekijät esitettiin asiantuntijoina tai joissa he esittelivät kehittämisprojekteja tai toteuttivat mielenkiintoista käytännön toimintaa.

Natalia Khvorostianov ja Nelly Elias (2015) käsittelevät median ja sosiaalityön suhdetta israelilaisessa kontekstissa. He tutkivat, millä tavoin sosiaalityöntekijät esittävät entisen Neuvostoliiton alueelta Israeliin muuttaneiden siirtolaisten omissa venäjänkielisissä internetissä julkaistuissa lehdissä ja uutisportaaleissa vuosina 2006–2010. Khvorostianovin ja Eliaksen mukaan entisessä Neuvostoliitossa sosiaalityötä ei ollut olemassa julkisena palveluna, joten siirtolaisten omissa medioissa julkaistuilla sosiaalityötä käsittelevillä kirjoituksilla oli suuri merkitys sille, millaiseksi tämän ryhmän käsitys uuden kotimaansa sosiaalipalveluista muodostuisi.

Aineistoaan Khvorostianov ja Elias analysoivat laadullisen sisällönanalyysin menetelmin. Tutkimuksessa ilmeni, että israelilaiset sosiaalipalvelut ja sosiaalityöntekijät kuvattiin venäjänkielisissä nettijulkaisuissa hyvin negatiivisessa valossa. Julkaisuihin kirjoittavien toimittajien tietämys Israelin sosiaalipalvelujärjestelmästä oli lisäksi puutteellinen. Sosiaalityöntekijöiden ammattitaito ja koulutustausta esitettiin heikkona ja kulttuurierot entisen Neuvostoliiton alueelta muuttaneiden siirtolaisten ja israelilaisten sosiaalityöntekijöiden välillä nähtiin suurina. Sosiaalipalvelujen kuvattiin olevan ihmisiä mielivaltaisesti sortava taho ja sosiaalityöntekijöiden korruptoituneita sekä toimivan jopa rikollisin motiivein esimerkiksi lasten huostaanottoilanteissa.

Aiemmistä hieman poikkeavan näkökulman sosiaalityön ja median suhteista esittelevät ruotsalaiset mediatutkijat Stefan Sjöström ja Adam Öhman artikkelissaan ”What if an Investigative Journalist Calls?” (2018). Heidän tutkimuskohteenaan oli se, missä määrin ruotsalaiset sosiaalityön viranomaisorganisaatiot hyödyntävät viestinnän keinoja oman organisaationsa etujen ajamisessa demokraattisen avoimuuden kustannuksella. Sjöström ja Öhman toteuttivat tutkimuksena haastatteleamalla puhelimitse sosiaalipalvelujen viestinnästä vastaavia henkilöitä (n=91). Toisin kuin monissa muissa maissa, Sjöström ja Öhman havaitsivat, että heidän tutkimuksessaan vastaajat olivat pääasiassa tyytyväisiä suhteisiinsa tiedotusvälineiden kanssa. Vaikutelmaksi tuli, että Ruotsissa sosiaaliviranomaiset olivat onnistuneet luomaan ammattimaiset ja systemaattiset tavat hoitaa mediasuhteitaan. Asian käänköpuolena tutkijat pitivät sitä, että taitavasti hoidettu ulkoinen viestintä oli keino kiillottaa organisaatioiden julkisuuskuva sen sijaan, että se olisi edistänyt demokraattiseen yhteiskuntaan kuuluvaa viranomaistoiminnan avoimuutta.

Lastensuojelun sosiaalityöstä on Suomessa tehty lukuisia sosiaalityön tieteenalan opin-näytetöitä, joissa aineistona on käytetty sanomalehtikirjoituksia joko yhdestä tai useammasta lehdestä. Anna Ojala (2016) on tutkinut pro gradussaan ”8-vuotiaan murha paljasti lastensuojelun kriisin: kvalitatiivinen tutkimus lastensuojelun representaatioista Helsingin Sanomissa” niitä lastensuojelun representaatioita ja ar-

gumentoinnin tapoja, joita Helsingin Sanomien mediakirjoituksissa esiintyy. Aineistona hän on käyttänyt Helsingin Sanomissa vuosina 2014–2015 ilmestyneitä lastensuojelua käsitteleviä mediatekstejä.

Tutkimuksen tarkoituksena oli tarkastella kriittisesti lastensuojelun nykytilaa ja lähihistorian tuomia muutoksia oikeudellistumisen ja ammatillisen etiikan viitekehksessä sekä osallistua ajankohtaiseen keskusteluun lastensuojelun sosiaalityöstä yhteiskunnassa. Tutkimusaineiston analyysisissä Ojala hyödynsi diskurssien tutkimuksessa käytettäviä analyysimenetelmiä ja retorista analyysiä. Hän löysi Helsingin Sanomien kirjoituksista seuraavat neljä representaatiota lastensuojelusta: on otettu opiksi, huostaanotto ratkaisuna, lastensuojelun kriisi, pirstaloitunut palvelujärjestelmä. Löytämänsä argumentoinnin tavat Ojala nimesi sijoituksen puolesta, lastensuojelu lukuina, lapsen etuun nojaten sekä asiakkaiden ongelmiin nojaten. Ojalan tulokinnan mukaan lapsi- ja perhesurmien luoma mediapaine on Suomessa johtanut merkittäviin uudistuksiin lastensuojelussa ja perheiden palveluissa. Tehdyt uudistukset ovat keskittyneet sosiaalityön asiantuntijuuden vahvistamiseen sijaan käytännön työn sääntelyyn ja menetelmäosaamiseen virheiden välttämiseksi.

Annika Pätiälän (2016) maisterintutkielma ”Lastensuojelu mediassa: Sanomalehden kirjoitusten rakentama julkisuuskuva vuosina 2014–2015” puolestaan tarkastelee median luomaa lastensuojelun julkisuuskuvaa sekä lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä työstään. Myös Pätiälä on käyttänyt aineistonaan Helsingin Sanomissa vuosina 2014–2015 julkaistuja kirjoituksia, mutta tämän lisäksi hän on teema- haastatellut kolmea lastensuojelun avohuollossa työskentelevää sosiaalityöntekijää heidän näkemyksistään lastensuojelun julkisuuskuvasta ja sen vaikutuksesta omaan työhön. Kyseessä on kvalitatiivinen tutkimus, jossa on hyödynnetty tutkimusmenetelmänä aineistotriangulaatiota. Pätiälän mukaan lastensuojelun julkisuuskuva Helsingin Sanomissa oli tutkimusajankohtana negatiivinen. Lastensuojelu tuotiin lehdessä esiin kriisissä olevana palveluna. Lastensuojelussa oli pulaa muodollisesti pätevistä sosiaalityöntekijöistä ja yhdellä työntekijällä oli liikaa asiakkaita vastuullaan. Lastensuojelun palvelujärjestelmä koettiin monimutkaiseksi ja ihmiset olivat epätoivoisia siitä, mitä lastensuojelu pitää sisällään. Tutkimukseen haastatellut lastensuojelun sosiaalityöntekijät kokivat lastensuojelun julkisuuskuvan vaikuttavan omaan työhönsä. Lastensuojeluun liitettiin yleensä huostaanotot ja yksittäisillä paljon julkisuutta saaneilla lastensuojelutapauksilla oli suuri vaikutus ihmisten käsityksiin lastensuojelun toiminnasta. Lastensuojelun sosiaalityöntekijät eivät puolestaan voineet tuoda näissä tapauksissa esiin sosiaalityön näkökulmaa salassapitosäännösten vuoksi.

Nostan esiin myös sosiologi Riitta Jallinojan teoksen ”Perheen vastaisku” (2006), vaikka kyseessä ei olekaan sosiaalityön tieteenalan tutkimus eikä aihekaan liity sosiaalityöhön. Jallinoja on kuitenkin mielestäni mielenkiintoisella tavalla käyttänyt Helsingin Sanomissa julkaistuja kirjoituksia aineistonaan, kun hän tutki vuosituhannen

vaihteen perheen murrosta. Tutkimuksessaan Jallinoja katsoi, että media toimi familismin (perhemyönteisyyden) yhtenä välittäjänä ohjaillessaan perheasian esitysten tiivistämistä ja popularisointia tiettyyn suuntaan. Pääosassa olivat kuitenkin muut toimijatahot, joiden edustajat olivat heränneet perheasialle tai jotka herätettiin sille. Hän näki Helsingin Sanomat (ja median yleisemminkin) Erving Goffmaniin (1982) viitaten toimivan sosiaalisen kanssakäymisen etunäyttämönä, jonne monien toimijatahojen edustajat tulivat esiintymään perheasiassa. Helsingin Sanomat oli etunäyttämö, jolla perheasia kanavoitui tietynlaiseksi. Vaikka esitysten viimeistely oli toimittajien käsissä, esiintyjät kuitenkin rakensivat esityksensä oman tahonsa ehdollistamina. Perheasian tapauksessa roolit olivat peräisin esiintyjien toimijatahoilta, joiksi Jallinoja nimeää kansalaiset, tutkijat, ammattilaiset, virkamiehet, järjestöt, poliitikot, median, kirkon ja yritykset. (Jallinoja 2006, 46, 50.) Tulkitsen tämän niin, että Jallinoja näkee lehdessä esiintyvillä tahoilla olevan varsin paljon valtaa suhteessa toimittajiin perheasiaa määriteltäessä.

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

3.1 Tutkimustehtävä

Tutkin pro gradussani, millainen julkisuuskuva lastensuojelulle rakentuu Helsingin Sanomissa ajalla 1.2.2020 – 31.1.2021. Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Mitä ja miten lastensuojelusta Helsingin Sanomissa kirjoitetaan?
2. Millaisia kategorioita lapsille ja lastensuojelun työntekijöille lehden teksteissä rakennetaan?

Valitsin kyseisen ajanjakson, koska se oli poikkeuksellista aikaa koko yhteiskunnan kannalta koronapandemian vuoksi ja lisäksi kyseisenä ajanjaksona Suomessa tapahtui useampi alaikäisen tekemä vakava väkivaltarikos. Nämä tapahtumat herättivät runsaasti keskustelua lastensuojelusta.

Omassa tutkielmassani tarkoitan lastensuojelulla kaikkea sitä toimintaa, joka on määriteltä lastensuojelulaissa (417/2007) lastensuojelun viranomaistoimintaan kuuluvaksi.

3.2 Sosiaalinen konstruktionismi teoreettis-metodologisena viitekehyksenä

Merja Laitisen (2010, 58) mukaan tutkimusta tehdessä on tärkeää hahmottaa, millaiseksi omassa tutkimuksessaan ymmärtää todellisuuden luonteen. Tutkijan tulee

ymmärtää, onko tutkimuksen tavoitteena objektiivinen, faktuaalinen totuus vai lähes-tyykö tutkimuksen ilmiötä konstruoituna, vuorovaikutuksessa rakentuvana ja tilan-nesidonlaisena. Omassa tutkimuksessani jälkimmäinen, kategoria-analyysiä hyö- dyntävä osa pohjautuu konstruktionistiseen. Katson, että lastensuojelun julkisuusku- vaa määrittävät Helsingin Sanomissa vuorovaikutuksessa toimittajat, heidän haastat- telemansa ja siteeraamansa tahot sekä lehteen mielipidekirjoituksia kirjoittavat lukijat. Tutkimusajankohdan julkisuuskuvaan oli vaikutuksensa myös ajanjakson tapahtu- milla, kuten koronapandemialla ja alaikäisten tekemillä vakavilla väkivaltarikoksilla.

Tutkimukseni teoreettisena viitekehyksenä toimii sosiaalinen konstruktionismi, mikä näkyy erityisesti tutkielmani jälkimmäisessä osassa. Tuossa osuudessa tarkaste- len kategoria-analyysin avulla, millaisia kategorioita Helsingin Sanomien teksteissä lastensuojelun työntekijöille ja lapsille rakennetaan. Pidän sosiaalista konstruktionis- mia soveltuvana viitekehyksenä oman tutkimusaiheeni kannalta, koska tässä viiteke- hyksessä ollaan kiinnostuneita tutkimaan, kuinka sosiaalinen todellisuus rakentuu kielenkäytössä. Mielestäni sanomalehtitekstit ovat tällöin hyvä tutkimusmateriaali. Lehtikirjoitusten avulla on mahdollista tavoittaa, millaiseksi lastensuojelun julkisuus- kuva rakentuu yhtenä poikkeuksellisen ajanjaksona. Tutkimuskohteeni - julkisuus- kuva - on ilmiönä jotain sellaista, joka rakentuu nimenomaan kielenkäytössä. Kune- liuksen mukaan joukkoviestintää on mahdollista tutkia myös tulkinnan näkökul- masta. Tällöin kiinnostuksen kohteena on, miten todellisuudelle annetaan merkityk- siä kielen avulla. Tulkinnan tutkimus pyrkii valaisemaan niitä kulttuurisidonlaisia ja paikallisia säännönmukaisuuksia, joille maailman merkitykselliseksi tekeminen pe- rustuu. (Kunelius 2004, 152-153.) Tutkimuksessani onkin tällainen tulkinnallinen nä- kökulma.

Sosiaalisessa konstruktionismissa katsotaan, ettei objektiivista totuutta ole ole- massa. Kaikki tieto on jostain näkökulmasta suodattunutta. (Burr, 1995, 6.) Kielen- käyttö ymmärretään aktiiviseksi sosiaalisesti toiminnaksi, jonka kautta puheen koh- teena olevat ilmiöt saavat muotonsa ja jonka kautta sosiaalisesti rakennettu tieto paitsi rakennetaan, myös uusinnetaan (Nikander 2001, 283). Tällainen näkemys soveltuu mielestäni hyvin oman aiheeni tutkimiseen. Lastensuojelun julkisuuskuva voidaan tarkastella ilmiönä, jota rakennetaan esimerkiksi lehtikirjoituksissa ja joka muuttuu ajan kuluessa. Eri tahot voivat myös olla samana ajankohtana eri mieltä siitä, millai- nen tuo julkisuuskuva on sisällöltään. Sosiaalisessa konstruktionismissa painotetaan myös tutkijoiden olevan osa sosiaalista todellisuutta ja kaikki mitä tutkijat tekevät, heijastaa niitä arvoja, joiden keskellä tutkija elää. Nämä arvot heijastuvat tutkimus- prosessin jokaiseen vaiheeseen aina tutkimuksen kysymyksenasettelusta lähtien sii- hen saakka, kuinka ihmisten toimintaa (tutkimustuloksia) tutkimuksessa selitetään. (Gergen 2009, 59.)

Kun tekstejä ja puhetta analysoidaan sosiaalisen konstruktionismin viitekehyksessä, on olennaista ottaa ne tutkimuskohteeksi sellaisenaan. Niiden 'takaa' ei pyritä etsimään 'oikeaa' todellisuutta. Sosiaalisen konstruktionismin mukaan tutkimaamme todellisuutta ei ole mahdollista kohdata 'puhtaana', vaan aina jostakin näkökulmasta merkityksellistettynä. Ihmisten käyttämät kielelliset resurssit ja vuorovaikutuksellinen kompetenssi nähdään todellisuuden olennaisiksi osiksi ja siten niiden tutkiminen nähdään tärkeäksi ja haastavaksi tehtäväksi. Kyseessä on hyvin aineistolähtöinen orientaatio: aineistoa ei lähdetä jäsentämään mistään ulkopuolisista (selittävästä) teorioista, vaan olennaiset jäsenykset rakennetaan aineiston analyysin tuloksena. (Jokinen 2002, 38–39, lainausmerkit Jokisen.)

3.3 Helsingin Sanomat tutkimusaineistona

Sanna Valtonen huomauttaa, kuinka yksittäisillä joukkoviestimillä on omat toimintatraditionsa ja ihanteensa. Niillä on toisistaan eriytyneitä tehtäviä ja lukijakuntia. Voidaankin puhua toimituspolitiikasta tai lehden linjasta, joka ohjaa juttuja kirjoittavia toimittajia heidän työssään. Toimituspolitiikasta riippuu esimerkiksi se, mitä kukin lehti pitää uutisoimisen arvoisena tapahtumana ns. yleisiin uutiskriteereihin sopivien aiheiden lisäksi. (Valtonen 2003, 108.) Valitsin tutkimusaineistokseni Helsingin Sanomat, koska se on Suomen laajalevikkisin sanomalehti. Sitä on pidetty kansainvälisestikin erityistapauksena laatusanomalehtien joukossa: missään muussa länsimaassa yksi sanomalehti ei ole hallinnut yhtä suurta markkinaosuutta kuin Helsingin Sanomat Suomessa (Kuisma 2019, 7). Tämän myötä lehdellä on paljon valtaa julkisessa keskustelussa. Lehteä säännöllisesti lukevana tiesin myös, että tutkimusaiheeni kannalta kiinnostavaa lastensuojeluun liittyvää materiaalia löytyy lehdestä paljon.

Koska lastensuojelu on tunteita herättävä aihe, halusin kerätä tutkimusaineistoni lehdestä, joka pyrkii käsittelemään aihetta asialinjalla pysyen. Helsingin Sanomien 21.1.2020 päivätyssä periaatelinjassa lehden ilmoitetaan olevan sitoutumaton ja pyrkivän edistämään ja vahvistamaan kansanvaltaisuutta, yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta ja mielipiteen vapautta. Lehti kertoo myös määrittävänsä kantansa itsenäisesti, riippumatta taloudellisista tai poliittisista päätöksentekijöistä tai muista painostusryhmistä. Helsingin Sanomat pyrkii puolustamaan ja vahvistamaan moniarvoisen yhteiskunnan kansanvaltaisuutta ja kiinnittää erityistä huomiota mielipiteen vapauden toteutumiseen. Uutisvälityksessä lehti pitää tavoitteenaan sellaisen kokonaiskuvan muodostumista, joka koostuu kansalaisten omaehtoisille ratkaisuille tarpeellisista tiedoista. (www.hs.fi/periaatelinja) Lukijan mielipiteiden julkaisemista Helsingin Sanomat perustelee sillä, että lehti katsoo mielipidepalstalla käytävän keskustelun

vievän maailmaa eteenpäin. Lehdessä uskotaan avoimen näkemysten vaihdon lisäävän ymmärrystä siitä, miten muut näkevät maailman. Rakentavan kritiikin ja hyvien argumenttien uskotaan parantavan myös yhteiskunnallisia päätöksiä. (www.hs.fi/kirjoitamielipidekirjoitus)

Vaikka Helsingin Sanomia luetaan myös pääkaupunkiseudun ulkopuolella, tulee huomioida, että muualla Suomessa on omat alueelliset valtalehtensä, jotka vaikuttavat lastensuojelun julkisuuskuvaan ilmestymisalueillaan. Omassa aineistossani lastensuojelua käsitellään pääkaupunkiseudun isojen kaupunkien näkökulmasta, vaikka jutuissa esiin tuotu tutkimus- ja tilastoaineisto onkin valtakunnallista. Pääkaupunkikeskeisyys näkyy lehdessä esimerkiksi siinä, että monissa jutuissa haastatellut tahot ovat Helsingin, Vantaan ja Espoon lastensuojelun johtavia viranomaisia.

Anu Kantola, Inka Moring ja Esa Väliaverron esittävät, että mediatekstejä tutkimalla on mahdollista tehdä päätelmiä niiden tavasta puhutella vastaanottajiaan tai siitä, mikä rooli joukkoviestinnällä on yhteiskunnan ja kulttuurin muutoksissa tai muuttumattomuudessa. Tekstit eivät puhu pelkästään asioista ja ilmiöistä, vaan ne luovat myös suhteita ihmisten ja instituutioiden välille. (Kunelius 1996, Kantola, Moring & Väliaverron 2003, 8 mukaan.) Se, millainen lastensuojelun julkisuuskuvasta muodostuu mediateksteissä, vaikuttaa mielestäni ihmisten ja lastensuojeluinstituutioiden välille muodostuvan suhteen laatuun. Erityisesti se voi vaikuttaa niiden ihmisten näkemyksiin, joilla ei ole lainkaan henkilökohtaista kosketusta lastensuojeluun. Heille suhde lastensuojeluun voi muodostua pelkästään median kautta.

Lehtiaineistolle on ominaista se, että se on suunnattu suurelle yleisölle. Sanomalehti uutisissa mahdollisuudet luokitella ihmisiä ja kertoa heistä tarkemmin ovat periaatteessa laajat, mutta kerrontaa rajoittavat kuitenkin ymmärrettävyys, lainsäädäntö ja journalismin eettiset säännöt. Uutinen on omanlaisensa kertomisen muoto, jossa on tiettyjä kerronnallisia erityispiirteitä. Uutistekstistä luettavissa oleva kertoja on erilainen kuin fiktiotekstissä. Toimittajakertoja on uutisessa useammin näkymättömissä kuin selvästi esillä, kun taas fiktiossa ja ”pehmeämmässä” sanomalehtikerronnan muodoissa voidaan käyttää myös selkeästi havaittavissa olevaa minäkertojaa. Kovissa uutisissa toimittajan oma ääni ei kuulu, mutta pehmeissä se on kuuluva. Kovat ja merkittäviksi mielletyt uutiset kerrotaan usein tapahtumia ylhäältä päin tarkastelevalla ja kaikkietäällä tyyllillä. (Kunelius 1995, Nikkasan 2005, 73-74 mukaan) Omassa aineistossani käytettiin suurimmalta osin tällaista kovan uutisen kerronnan tapaa Kotimaan- ja Kaupunki-osioiden teksteissä. Lukijoiden mielipidekirjoitukset tietysti oma lukunsa. Kun tutkimusmateriaali muodostuu lehtikirjoituksista, on tärkeä kysyä, kuka saa osallistua viestintään, mitkä yhteiskunnalliset toimijat saavat kirjoittaa, puhua ja olla esillä - ja mitkä eivät. Median tarjonta on ammatillisesti ja institutionaalisesti valvottua ja tiedotusvälineissä pääsevät yleensä parhaiten esille ne, joilla on ta-

loudellista, poliittista ja kulttuurista valtaa. Lisäksi tekstien tuottaminen on kollektiivinen prosessi, johon osallistuu toimittajien ja tuottajien lisäksi muutakin toimituksellista ja teknistä henkilökuntaa. (Fairclough 1997, 58, 68.) Näin ollen sanomalehdissä julkaistu aineisto on hyvin valikoitua. Tämä koskee myös lukijoiden laatimia mielipidekirjoituksia, jotka nekin päätyvät lehteen toimituksen valinnan tuloksena.

Olen hakenut oman aineistoni Helsingin Sanomien verkkojulkaisusta. Aluksi hain tutkimusaiheittani käsitteleviä kirjoituksia hakusanoilla ”lastensuojelu” ja ”sosiaalityö”. Pelkästään näillä kahdella hakusanalla löysin jo suurimman osan niistä kirjoituksista, joita käytän oman tutkimukseni aineistona. Lisäksi näillä hakusanoilla löytyi paljon kirjoituksia, jotka eivät käsitelleet lastensuojelun sosiaalityötä lastensuojelulain tarkoittamalla tavalla, vaan niissä käsiteltiin lasten ja nuorten hyvinvointia yleisesti. Rajasin nämä jutut heti pois omasta tutkimusmateriaalistani.

Aineiston runsauden vuoksi päädyin lopulta ottamaan lähempään tarkasteluun Helsingin Sanomien Kotimaa- ja Kaupunki-osioiden kirjoitukset sekä toisen tyyppisenä aineistona lukijoiden mielipidekirjoitukset. Kotimaa-osiosta kirjoituksia löytyi 16, Kaupunki-osiosta 20 ja Lukijan mielipide -osiosta 39 kappaletta; yhteensä tekstejä oli siis 75 kappaletta. (Ks. Liite 1) Syynä juuri näiden osioiden valintaan oli se, että kyseisiltä osastoilta löytyi runsaasti lastensuojelun tilannetta pohdiskelevasti ja analysoiden käsitteleviä artikkeleita, joissa usein oli haastateltu jotain asiantuntijatahoa, lastensuojelun nykyistä tai entistä asiakasta tai viitattu lastensuojelua käsitteleviin tutkimuksiin. Näistä teksteistä löytyi runsaasti erilaisia mielipiteitä ja kannanottoja lastensuojelun tilaan liittyen, minkä vuoksi niistä muodostui rikas aineisto.

3.4 Laadullinen sisällönanalyysi ja kategoria-analyysi analyysimenetelminä

3.4.1 Laadullinen sisällönanalyysi

Laadullisen aineiston analyysin tavoitteena on luoda aineistosta mielekäs kokonaisuus, johon pohjautuen on mahdollista tuottaa rikas ja perusteltu tulkinta sekä tehdä johtopäätöksiä tutkittavasta ilmiöstä (Puusa 2020, 148). Laadullinen sisällönanalyysi on hyvin lähellä teemoittelua ja usein niitä käytetään vaihtoehtoisina nimityksinä toisilleen. Sisällönanalyysissa keskitytään siihen, mistä asioista, aiheista ja teemoista aineisto kertoo. Analyysimenetelmä perustuu tutkijan tekemälle koodaukselle, jossa tutkija tunnistaa ja nimeää aineistostaan löytämiä sisällöllisiä elementtejä. Aineistolähtöisessä koodauksessa tutkija lähtee etsimään sellaisia kohtia aineistosta,

jotka kertovat tutkittavasta asiasta jotakin tutkijaa kiinnostavaa, teorialähtöisessä koodauksessa tutkija puolestaan valitsee teoreettisen ymmärryksensä pohjalta, mitkä seikat häntä aineistossa kiinnostavat. (Vuori 2021.) Omassa tutkimuksessani käytin aineistolähtöistä koodausta.

Sisällönanalyysin tavoite on luoda sanallinen ja selkeä kuvaus ilmiöstä, jota tutkitaan. Tutkimusaineisto tarjoaa näkymän tähän ilmiöön. Analyysissa aineisto järjestetään selkään ja tiiviiseen muotoon tavalla, jossa ei kadoteta sen tarjoamaa informaatiota. Sisällönanalyysia voidaan käyttää tavalla, jossa pysytään läpi analyysiprosessin lähellä sitä, miten vaikkapa haastateltavat puhuvat tai miten uutistekstissä käsitelty asia sanallistetaan. Tällöin analyysissa ei tavoitella abstraktia kuvausta tutkitusta ilmiöstä, vaan pikemminkin kartoitetaan niitä erilaisia tapoja, joilla jotakin asiaa kuvataan. (Vuori 2021.) Käytin itse sisällönanalyysiä tällä tavoin. Käytännössä lähdin etsimään aineistosta useimmin toistuvia aiheita/teemoja, joita lastensuojelua käsittelevissä lehtikirjoituksissa esiintyi.

Aluksi tulostin kaikki tekstit ja aloitin aineiston analyysin lukemalla ne läpi useita kertoja. Kirjoitin lukiessa kuhunkin juttuun yhdellä tai kahdella lauseella, mikä tekstissä oli mielestäni keskeinen lastensuojelua koskeva ydinajatus. Lisäksi alleviivasin teksteistä keskeisiä lauseita ja ilmauksia lastensuojeluun liittyen. Tämän jälkeen aloin ryhmitellä kirjoituksia sen mukaisesti, millaisia teemoja niissä nousi esiin. Halusin jäsentää, millaiset aiheet Helsingin Sanomissa kaikkein eniten nousevat esiin lastensuojelusta kirjoitettaessa. Merkitsin löytämäni teemat eri värisillä lapuilla. Yhdessä jutussa saatettiin käsitellä useampaa eri teemaa. Kaikkein yleisimpänä aiheena nousi esiin lastensuojelun resurssipula, joista muodostui ensimmäinen teema. Tutkimusajankohtana lehdessä ilmestyi runsaasti myös lastensuojelun lainsäädäntöön liittyviä kirjoituksia, joissa käsiteltiin a) lastensuojelulaitoksissa tapahtuneita lapsiin ja nuoriin kohdistuvia lainrikkomuksia ja b) vuoden 2020 alussa voimaan tulleesta lastensuojelulain uudistuksesta seuranneita vaikeuksia rajoittaa sijoitettuna olevien, vaikeasti oireilevien nuorten käyttäytymistä. Nämä lainsäädäntöön liittyvät teemat esiintyivät usein myös samoissa teksteissä. Muodostin näistä kaksi erillistä teemaa: lakia rikkova lastensuojelu ja keinoton lastensuojelu. Omiin ennako-odotuksiini nähden löysin lastensuojelua käsittelevistä teksteistä siitä yllättävän paljon mainintoja auttavana tahona, jolla oli asiantuntemusta liittyen lasten ja nuorten hyvinvointiin. Tästä muodostui neljäs teema, jonka nimeksi tuli auttava ja asiantunteva lastensuojelu.

Teemoittelun jälkeen tein erilliset tiedostot Kotimaa-, Kaupunki- ja Lukijan mielipide -osioiden teksteistä ja luin niitä läpi omina kokonaisuuksinaan. Päädyin kuitenkin siihen, ettei ole tarkoituksenmukaista lähteä analysoimaan lehden osioita erillisinä, vaan kaikkia aineistoni tekstejä yhtenä kokonaisuutena, joka kertoo jotain lastensuojelun julkisuuskuvasta. Tämän jälkeen yhdistin kaikki tekstit yhteen tiedostoon aikajärjestykseen. Tekstiä kertyi yhteensä 62 sivuaCalibri-fontilla 11 ja rivivälillä 1,15.

Samanaikaisesti teemoja hahmotellessani poimin teksteistä esiin, mitkä tahot esittävät niissä näkemyksiä lastensuojeluun liittyen. Löysin näitä tahoja kuusitoista. Tähän lukuun on jo yhdistetty joitain tahoja isommaksi kokonaisuudeksi, esimerkiksi lastensuojelualan järjestöt (kuten Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Lastensuojelun keskusliitto, Kasper ry.), terveydenhuollon henkilöstö ja valvontaviranomaiset (Aluehallintovirasto ja eduskunnan oikeusasiamies).

3.4.2 **Kategoria-analyysin periaatteet ja käyttö omassa tutkimuksessa**

Analysoin Helsingin Sanomien kirjoituksia laadullisen sisällönanalyysin lisäksi myös kategoria-analyysin keinoin. Tämä analyysimenetelmä antoi minulle mahdollisuuden tarkastella, millaisia kategoriapareja lastensuojelun työntekijöistä ja asiakkaina olevista lapsista lehden teksteissä rakennettiin. Tämä tarkensi ja syvensi analyysiä julkisuuskuvasta.

Kategoria-analyysin katsotaan nojaavan vahvasti etnometodologiseen tutkimusperinteeseen. Perinteen luoja Harold Garfinkelin kirjoitukset rakentavat monella tavoin kategoria-analyysin perustaa. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2012, 17.) Tämän vuoksi esittelen aluksi lyhyesti etnometodologian ideoita. Garfinkelin työtä jatkaneen Harvey Sacksin varhaiset tutkimukset ja kirjoitukset kulttuurisista kategorioista ja kategorisoinneista puolestaan tarkentavat kategoria-analyysin välineitä ja käsitteistöä (Jokinen, Juhila & Suoninen 2012, 17).

Garfinkelin 1950- ja 1960-luvuilla kehittämien etnometodologian ideoissa olennaista on arkielämän järjelytapojen vivahteikkouden nostaminen tutkimuksen keskiöön. Etnometodologiassa ihmisten toimintaa ei haluta selittää sen itsensä ulkopuolelta, esimerkiksi arvojen tai normien noudattamisena, vaan oletetaan elävien tilanteiden sisältävän niin moniaineksisiä prosesseja, että arkielämän hetki hetkeltä rakentuvat käytännöt on tarpeen ottaa tutkimuskohteeksi sellaisenaan. Suonisen mukaan Garfinkel piti tärkeänä tutkia sitä, miten monin tavoin tulemme arkisina toimijoina tukeutuneeksi, paljolti tiedostamattakin, tilanteisesti tulkittuun tietoon ja miten samalla tuotamme sosiaalista järjestystä. (Suoninen 2001, 366.) Etnometodologia voidaankin määritellä sellaisten arkielämän menetelmien – käytäntöjen ja tiedollisten resurssien – tutkimiseksi, joiden varassa ihmiset käsittävät sosiaalisia tilanteita ja toimivat niissä. Arkielämällä tarkoitetaan kaikkea jokapäiväistä toimintaa, jossa ihmiset kohtaavat toisiaan ja tekevät konkreettisia asioita. ”Etno” viittaa tässä arkielämään ja ”metodologia” sellaiseen käytännölliseen tietoon, johon nojautuen omaa toimintaa ja muiden toimintaa on mahdollista ymmärtää järjellisenä. Etnometodologia keskittyy erityisesti sellaisten asioiden kuin tiedon sosiaalisen rakentumisen, toiminnan ja intersubjektiivisuuden tarkasteluun. (Suoninen 2001, 369., Juhila, Jokinen & Suoninen

2012, 21.) Näitä etnometodologian kiinnostuksen kohteita voidaan mielestäni tutkia myös sanomalehtikirjoituksia aineistona käyttäen. Myös julkisuuskuva tutkimuksen kohteena

Etnometodologia on 1950-luvun syntymänsä jälkeen jakautunut useisiin eri suuntauksiin, joista kategorioiden tutkiminen, niin kutsuttu jäsenyysskategorioinnin analyysi (membership categorization analysis eli MCA) oli yksi. Jäsenyysskategorioinnin analyysin kehittäjä Harvey Sacks oli Garfinkelin tavoin kiinnostunut siitä, kuinka ihmiset tuottavat sosiaalista järjestystä paikallisesti keskinäisessä toiminnassaan. Molempia tutkijoita kiinnosti siis arkielämän metodien tutkiminen. Molemmat jakoivat näkemyksen, etteivät abstraktit teoriat voi olla ihmisten toiminnan tutkimisen lähtökohta. Juhilan, Jokisen ja Suonisen (2012) mukaan, Sacksin mielestä sosiaalisista organisaatioista ja kulttuurista yleisellä tasolla kirjoittamisen sijaan on tutkittava sitä, miten ihmiset kuvaavat itseään, toisiaan ja erilaisia asioita arkielämän toiminnan tasoilla. Koska kuvaaminen on tutkimuksen kohde, ei tutkimuksessa voida ottaa mittään kuvauksia itsestään selvinä lähtökohtina. Huomio on kiinnitettävä siihen, miten ihmiset arkielämässä kuvaavat asioita ja kuvatessaan samalla väistämättä kategorisoivat niitä. Nämä arkielämän kategoriat ja kategorisaatioprosessit ovat Sacksin mukaan tutkimuksen varsinaisia aiheita, eivät itsestään selviä ja kyseenalaistamattomia resursseja. Katégoria-analyysin voidaan nähdä olevan läheistä sukua sosiaalisen konstruktionismin ja diskurssianalyysin suuntauksille, joissa kieltä ei lähestytä todellisuuden kuvaamisen välineenä vaan ihmisten keskinäisessä toiminnassa tapahtuvana tekemisenä, sosiaalisen todellisuuden (tai järjestyksen) rakentamisena. (Juhila, Jokinen & Suoninen 2012, 24–26.)

Juhilan mukaan katégoria-analyysissä on viime kädessä kyse kulttuurin ja moraalien tarkastelemisesta, joiden rakentumisessa ihmisten tuottamalla ja käyttämällä katégorioilla on olennainen rooli. Katégorisointi on luokittelua, ja luokittelussa syntyneitä nimeämisiä eli luokkia kutsutaan katégorioiksi. (Jokinen ym. 2012, 18, Juhilan 2021 mukaan) Katégoriat ovat olennaisia toisten ihmisten ja oman itsemme määrittelyn välineitä. Voimme luokitella itseämme ja muita esimerkiksi opiskelijoihin, työssä käyviin ja työttömiin tai äiteihin, isiin ja lapsiin. Katégorioilla on olennainen rooli myös muussa kuin ihmisten kuvaamisessa. Luokittelemme valtioita, ympäristömmen rakennuksia, luonnon ilmiöitä, automerkkejä, poliittisia suuntauksia ja niin edelleen erilaisiin katégorioihin ja samalla järjestämme ympärillä olevaa maailmaa tietynlaiseksi. (Juhila 2021.)

Toisiaan kohdatessaan ja toimiessaan ihmiset herättävät katégorioita eloon ja käyttävät niitä. Heillä on aina valinnanvara sen suhteen, mitä katégorioita he milloinkin ottavat käyttöön. Tutkimuksessa kiinnostus voi kohdistua siihen, mitä katégorioita missäkin tilanteessa otetaan käyttöön ja millaisin seurauksin. Oman tutkimukseni kannalta juuri tämä on olennainen näkökulma aineistoon; millaisia katégoriapareja

lapset ja lastensuojelun työntekijät Helsingin Sanomien kirjoituksissa muodostavat ja millaisia seurauksia tästä on lastensuojelun julkisuuskuvalle. Kategoria-analyysissä ollaan kiinnostuneita myös siitä, millaisia kulttuurisesti jakamiimme merkityksiä ja tunnuspiirteitä tiettyjen kategorioiden käyttö kussakin tilanteessa herättää henkiin. Lisäksi pohditaan, millaisia muita, toisenlaisia seurauksia aikaansaavia kategorisoimista olisi ollut mahdollista tehdä. (Juhila, Jokinen & Suoninen 2012, 18–19.)

Mediatekstit ovat yksi monista aineistotyypeistä, joista voidaan analysoida kategoria-analyysin keinoilla, Juhilan, Jokisen ja Suonisen mukaan (2012, 82) ”kategorioita on kaikkialla ja kaikissa aineistoissa”. Median voidaan nähdä olevan keskeinen linkki ihmisten ja sosiaalisen maailman välillä. Se luo yhteiskunnallisen keskustelun päiväjärjestystä ja tarjoaa päivittäin puheenaiheita arkiseen keskusteluun. Media nostaa asioita yksityisen alueelta julkisuuteen ja tekee niistä samalla sosiaalisen vuorovaikutuksen välineitä ja yhteiskunnallisia puheenaiheita. (Väliaverron 2012, 103.) Oletan siksi, että kategoria-analyysiä on mielekästä käyttää tutkimusmenetelmänä myös lastensuojelun julkisuuskuvan tutkimisessa sanomalehtitekstejä aineistona käyttäen. Esimerkiksi Minna Nikunen (2005, 52) on sosiaalipsykologian alan väitöskirjassaan käyttänyt kategoria-analyysiä tutkiessaan sanomalehtiaineistosta, kuinka kertojat (eli sanomalehtikirjoitusten laatijat) suhtautuvat kerrottaviinsa ja näiden tekemisiin ja millaisia tulkintoja he niille antavat. Lisäksi Nikusen tutkimuksen kohteena oli, minkälaista suhtautumista kertojat pyrkivät herättämään tai tulivat mahdollisesti herättäneeksi teksteillään. Aino Ritala-Koskinen (1993, 53–54) on puolestaan jäsenyyuskategoria-analyysin avulla tutkinut suomalaisissa naisten- ja perhelehdissä julkaistuista teksteistä, millaisia identiteettejä tai ominaisuuksia niissä tuotetaan uusperheelle, sen eri perheenjäsenille tai eri perheenjäsenten välisille suhteille. Viliina Jyringin (2021) sosiaalityön maisterintutkielmassa kiinnostuksen kohteena on ollut kuritusväkivalta Helsingin Sanomien kuvaamana (vv. 1984 – 2020) ja kategoria-analyysiä hän on käyttänyt analysoidessaan sitä, millaista asemaa lapselle ja vanhemmalle rakennettiin kuritusväkivaltaa käsittelevissä teksteissä.

Sacks tarkoitti siis kategoriolla ihmistä kuvaavia ilmauksia, joita voivat olla esimerkiksi nainen, protestantti tai Alzheimer-potilas. Arkielämässä tunnistamme ihmisiä sijoittamalla heidät erilaisten kategorioiden jäseniksi ja orientoidumme näiden kategorioiden mukaisesti. Liitämme kulttuurisesti tietynlaisia toimintoja tiettyihin kategorioihin, mihin Sacks viittasi *kategoriasidonnaisen toiminnon* käsitteellä. Esimerkiksi alzheimer-potilaan kohdalla tällainen kategoriasidonnainen toiminto voisi olla menneisyyden ja nykyisyyden sekoittaminen. (Juhila, Jokinen & Suoninen 2012, 27.) Sacksin jälkeen kategoria-analyysiä kehittäneet tutkijat, kuten Rod Watson (1978) ja Lena Jayuusi (1984), ovat täydentäneet ajatusta niin, että toimintojen lisäksi kategorioihin liitetään myös muita *kategoriasidonnaisia määreitä*. Näitä määreitä ovat toiminnot, ominaisuudet, motiivit, oikeudet, velvollisuudet, tiedot ja kompetenssit. (Juhila, Jokinen

& Suoninen 2012, 60-61.) Eräs jäsenyyuskategorisoinnin analyysin keskeisiä käsitteellisiä välineitä on *kategoriapari*. Tällä tarkoitetaan kahta toisiinsa tiiviissä suhteessa olevaa kategoriaa. Tällaisia kategoriapareja ovat esimerkiksi lääkäri – potilas, uhri – syyllinen ja myyjä – ostaja. Toisiinsa liittyvät kategoriaparit asemoituvat usein hierarkkisesti suhteessa toisiinsa ja eri kategorioiden edustajiin kohdistuu erilaisia odotuksia. (Juhila, Jokinen & Suoninen 2012, 27–28.)

Viliina Jyrinki löysi kuritusväkivaltaa käsittelevässä tutkimuksessa (2021) neljä erilaista vanhempi – lapsi kategoriaparia, joiden avulla hän analysoi, millaista asemaa vanhemmalle ja lapselle rakennettiin Helsingin Sanomien kuritusväkivaltaa koskevissa kirjoituksissa. Omassa tutkielmassani haluan tarkastella lastensuojelun julkisuuskuvaa lastensuojelun työntekijä – asiakaslapsi kategoriaparien kautta. Etsin aineistosta, millaisia työntekijä – asiakaslapsi -kategorioita sanomalehtiteksteistä löytyy ja millaiset kategoriasidonnaiset toiminnot ja ominaisuudet ovat tunnusomaisia löytämilleni eri kategorioille.

Vaikka olin jo käynyt tutkimusaineistoni läpi laadullisella sisällönanalyysillä, kategoria-analyysin tekeminen edellytti tekstien lukemista monta kertaa uudelleen uudesta näkökulmasta. Tässä vaiheessa palasin muutamia kertoja myös alkuperäisiin Helsingin Sanomista printtaamiini kokonaisiin juttuihin. Luin siis lehtikirjoitukset läpi alleviivaten niistä kohdat, joissa lastensuojelun asiakaslapsia ja lastensuojelun työntekijöitä tarkasteltiin tiiviissä suhteessa toisiinsa saman artikkelin tai mielipidekirjoituksen sisällä. Kiinnitin huomiota siihen, millaisia tekoja ja toimintoja sekä ominaisuuksia työntekijän ja lapsen eri kategorioihin näissä yhteyksissä liitettiin. Tällä tavoin etsien löysin teksteistä kategoriapareja, joista kolme esiintyi useammassa kuin yhdessä jutussa. Esittelen nämä kategoriaparit luvussa 4.2.

3.5 Tutkimuksen eettisyys

Eettiset kysymykset kulkevat tavalla tai toisella mukana tutkimustyön kaikissa vaiheissa. Etiikka moraalisisina päätöksinä ja valintoina kattaa koko tutkimusprosessin aineen valinnasta tutkimuksen tulosten vaikutuksiin saakka. Eettisiä kysymyksiä voi liittyä tutkimuskohteen ja menetelmän valintaan, aineiston hankintaan, tieteellisen tiedon luotettavuuteen, tutkittavien kohteluun, tutkimustulosten vaikutuksiin tai tiedeyhteisön sisäisiin toimintaperiaatteisiin. (Kuula 2006, 11.) Jouni Tuomen ja Anneli Sarajärven mukaan (2018, 154) tutkimuskohteen määrittely on kokonaisuudessaan laajempikin tieteenalaan liittyvä kysymys, koska jokaisella tieteenalalla on omaleimaiset arvolähtökohdansa, ihmiskäsityksensä ja toiminnan tavoitteet.

Rauhala ja Vironkannas (2011, 236-237) pohtivat tutkimuksenteon eettisiä kysymyksiä erityisesti sosiaalityön tutkimuksen näkökulmasta. Heidän mukaansa sosiaalityön kaltaisen sensitiivisiä kysymyksiä käsittelevän tieteenalan tutkimuksessa tuotetulla tiedolla saattaa olla sen totuudellisuusarvon ohella tutkittavia leimaavaa tai loukkaavaa vaikutusta. Tutkimus saattaa myös legitimoida ”toivottomuutta” tuodessaan esiin sosiaalisten ongelmien ratkaisemisen vaikeutta, pitkäkestoisuutta sekä ammatillisten käytäntöjen ja voimavarojen heikkouksia. Lastensuojelun julkisuuskuvaa tutkittaessa voikin olla vaarana, että se vahvistaa lastensuojelusta kuvaa heikkona ja kyvyttömänä toimijana, jolta ei voi odottaa saavansa apua eikä alan töihin kannata hakeutua. Mielestäni on myös olennaisen tärkeää pohtia, millainen kuva tutkimuksessani muodostuu lastensuojelun työntekijöistä ja lastensuojelun asiakkaista ja heidän asemastaan yhteiskunnassa; millaista julkisuuskuvaa itse olen luomassa. Tätä pohdin erityisesti silloin, kun nimesin lukujen 4.1 ja 4.2 teemoja ja kategoriapareja sekä valitsin tutkimuksessa käyttämiäni sitaatteja.

Käyttämäni aineisto on julkisesti saatavilla Helsingin Sanomien verkkosivuilla. Osaan materiaalista on kuitenkin pääsy vain lehden tilaajille. Aineiston käyttöön ei tarvitse hakea tutkimuslupia. Arja Kuulan (2006, 192) mukaan Internetin käyttäminen tiedon lähteenä tutkimuksessa ei muuta sen enempää lainsäädännön soveltamisen kuin tutkimusetiikan peruseriaatteita verrattuna muun tyyppiseen tutkimusaineiston käyttöön. Kaikessa tutkimuksessa on oltava lähtökohtana tutkittavien ihmisarvon ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen sekä vahingon välttäminen ja tutkittavien yksityisyyden suojaaminen. Valmiita aineistoja käytettäessä tutkimuksen eettiset kysymykset suuntautuvat aineistojen käytettävyyteen, niiden käyttämisen taitoihin ja aineiston valikointiin siten, että valmis aineisto palvelee tutkimuskysymystä. (Rauhala & Vironkannas 2011, 244.)

Vaikka oma aineistoni onkin kokonaan julkista, koen eettisenä haasteena sen, että osa käyttämästäni aineistosta käsittelee hyvin traagisia tapahtumia, joilla on suuri vaikutus niihin osallisten loppuelämään. Tämä minun täytyy huomioda tutkielmaa tehdessäni. Aihetta tulee käsitellä kunnioittavasti.

4 JULKISUUSKUVAN ANALYSOINTI HELSINGIN SANOMIEN KIRJOITUKSISTA

4.1 Lastensuojelukeskustelun osallistajat ja teemat

Tässä luvussa käyn ensiksi läpi sitä, mitkä tahot Helsingin Sanomissa esittivät näkemyksiä lastensuojeluun liittyen. Tämän jälkeen esittelen eri alaluvuissa neljä useimmin esiintynyttä teemaa, jotka analyysini pohjalta löysin lastensuojelua käsittelevistä kirjoituksista.

Se, ketkä Suomen laajalevikkisimmässä sanomalehdessä lastensuojelun sosiaalityöstä keskustelevat, kertoo mielestäni siitä, kenellä on valtaa aiheeseen liittyen. Siksi tarkastelin, mihin tahoihin Helsingin Sanomien teksteissä viitattiin, ketä haastateltiin, kenen sanoja siteerattiin ja kenen mielipidekirjoitus julkaistiin. Laskin aineistoni teksteistä eri tahot, jotka niissä mainittiin. Kun yhdistin yhdeksi ryhmäksi valvontaviranomaiset (AVI ja eduskunnan apulaisoikeusasiamies), kaikki lastensuojelun kentän työntekijät (lastensuojelun johtavat viranhaltijat, sosiaalityöntekijät ja lastensuojelulaitosten henkilöstön), lastensuojelujärjestöt ja terveydenhuollon henkilöstön, tahoja kertyi kuusitoista. Seuraavaan taulukkoon (Taulukko 1) olen listannut vasempaan sarakkeeseen nämä 16 tahoja sekä oikean puoleiseen sarakkeeseen sen, mitä eri toimijoita kuhunkin yhdistettyyn tahoön sisältyy. Oikealla on siis lueteltu kaikki lehdessä esiintyneet tahot.

Taulukko 1: Kaikki lehdessä lastensuojelua kommentoivat tahot.

LEHDESSÄ ESIINTYVÄT TAHOT	SISÄLTYVÄT TOIMIJAT
LASTENSUOJELUN KENTÄN TYÖNTEKIJÄT	Lastensuojelun johtavat viranhaltijat, lastensuojelun sosiaalityöntekijät, lastensuojelulaitosten työntekijät
VALVONTAVIRANOMAISET	Aluehallintovirasto, Eduskunnan apulaisoikeusasiamies
LASTENSUOJELUJÄRJESTÖT	Auta Lasta Ry, Ensi- ja turvakotien liitto, Lastensuojelun Keskusliitto Ry, Kasper Ry, Mannerheimin Lastensuojeluliitto Ry, Osallisuuden Aika Ry, Pelastakaa Lapset Ry, Pesäpuu Ry
TERVEYDENHUOLLON TYÖNTEKIJÄT	Lääkärit, sairaanhoitajat, psykologit
POLIITIKOT	Ministeri, kansanedustajat, kaupunginvaltuutettu, apulaispormestari
LAPSIASIAVALTUUTETTU	
POLIISIT	
TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS THL	
ENTISET JA NYKYISET LASTENSUOJELUN ASIAKKAAT	
OPETTAJAT	
TUTKIJAT	Muut kuin THL:n tutkijat
PALVELUOPERAATIO SAAPAS	
MUU VANHEMPI	
KUNTALIITTO	
ITSENÄISYYDEN JUHLAVUODEN LASTENRAHASTO ITLA	
MINISTERIÖIDEN VIRKAMIEHET	

Kaikkein eniten Helsingin Sanomien teksteissä esiintyivät lastensuojelun sosiaalityön kentän työntekijät, 24 kirjoituksessa. Seuraavaksi eniten esiintyivät lastensuojelujärjestöt 23 kirjoituksessa ja kolmanneksi useimmin poliisin edustajat ja lastensuojelun entiset ja nykyiset asiakkaat kahdeksassa tekstissä. (Kuvio 1)

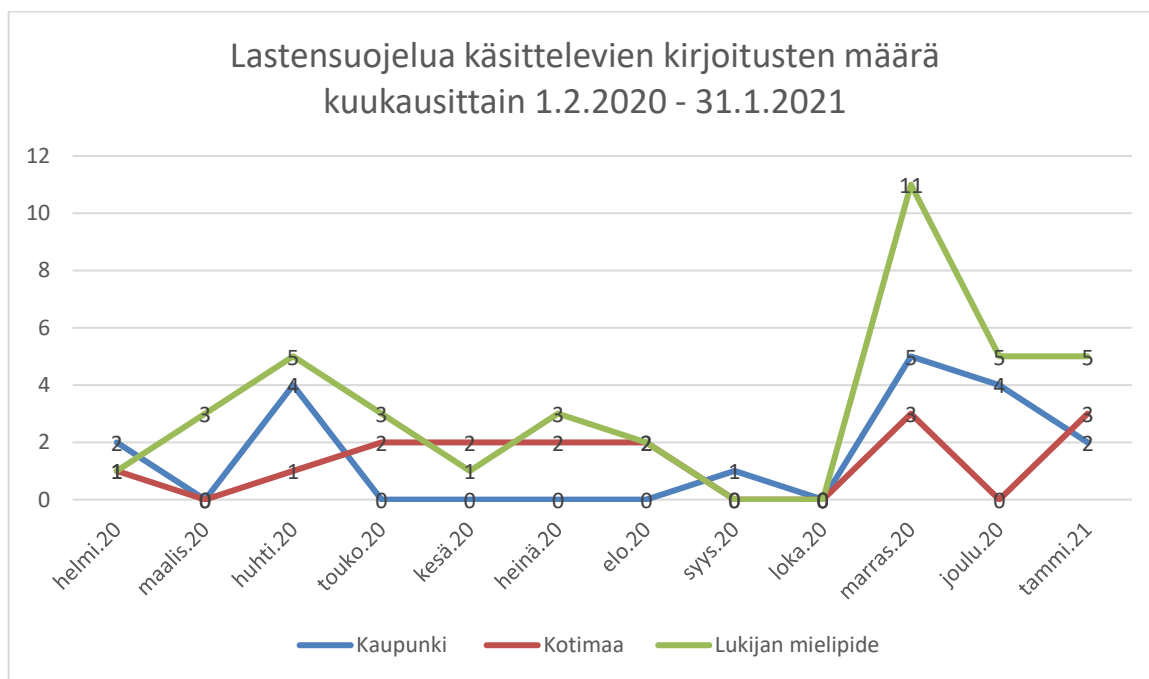

Kuvio 1: Kirjoituksissa esiintyvät/siteeratut tahot

Lastensuojelun tilanteesta Helsingin Sanomissa haastateltiin eniten lastensuojelun työntekijöitä ja lastensuojelujärjestöjen edustajia, joita molempia tahoja lehti oli haastatellut kymmeneen juttuun. Kolmanneksi eniten haastateltu taho olivat lastensuojelun entiset ja nykyiset asiakkaat, joita haastateltiin kuudessa artikkelissa. Mieli-pidekirjoituksia julkaistiin eniten lastensuojelun työntekijöiden kirjoittamina, heidän kirjoituksiaan oli kaksitoista, kun mielipidetekstejä oli aineistossa yhteensä 39. Lastensuojelun työntekijät toivat siis aktiivisesti ja oma-aloitteisesti esiin kentän näkemyksiä mielipidekirjoitusten kautta ja heidän kirjoituksiaan myös julkaistiin varsin paljon. Lehden toimittajat myös tarttuivat omista teksteistään osaan näistä mielipidekirjoituksista. Seuraavaksi suurin ryhmä mielipidekirjoitusten laatijoiden joukossa olivat terveydenhuollon työntekijät, joiden laatimia mielipidekirjoituksia julkaistiin tutkimusajankohtana viisi.

Aineistooni sisältyi 16 Kotimaa-osion, 20 Kaupunki-osion ja 39 Lukijan mielipide-osion kirjoitusta; yhteensä tekstejä oli 75. Omassa aineistossani lastensuojelua käsitteleviä kirjoituksia julkaistiin eniten marraskuussa 2020, jolloin niiden määrä oli 19 ja

seuraavaksi eniten huhti- ja joulukuussa 2020 ja sekä tammikuussa 2021, joina kuukausina kirjoituksia julkaistiin kunakin kymmenen. Lokakuu 2020 oli tutkimusajankohdan kuukausista ainoa, jolloin kirjoituksia ei julkaistu lainkaan niillä lehden osastoilla, joiden kirjoituksista oma aineistoni koostuu. (Kuvio 2)

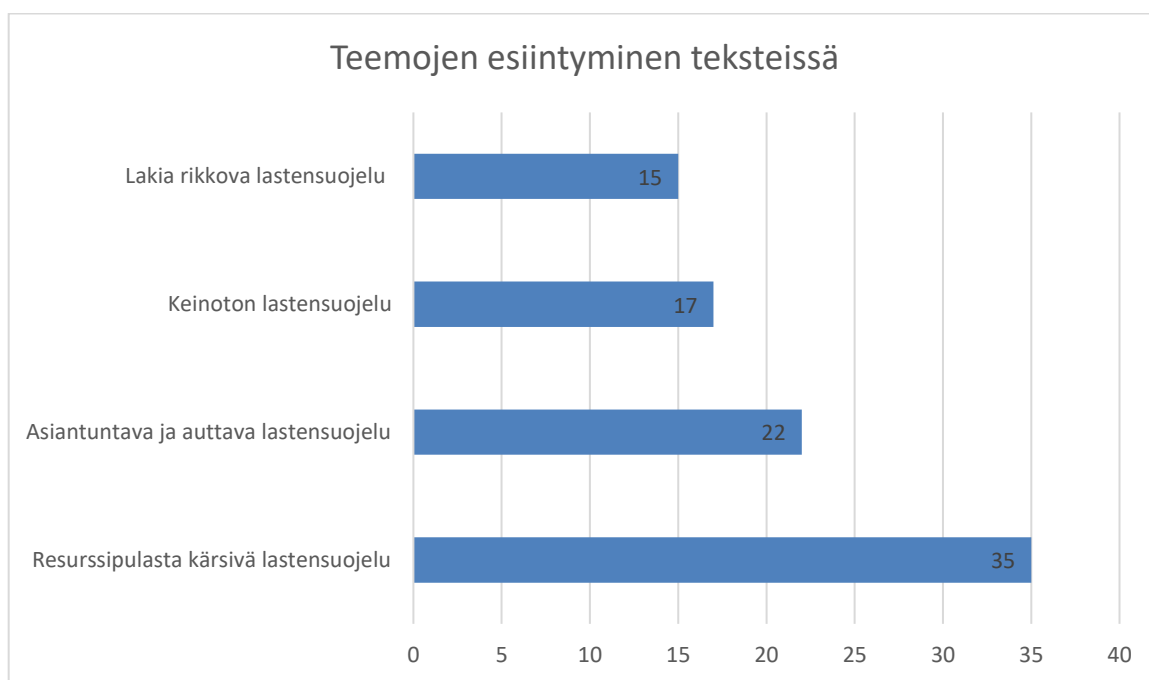

Kuvio 2: Lastensuojelua käsittelevien kirjoitusten määrä kuukausittain 1.2.2020 – 31.1.2021

Tutkimusajankohtana 1.2.2020 – 31.1.2021 tapahtui useita asioita, joiden tulkit-
 sen vaikuttaneen lastensuojelun sosiaalityötä koskevaan kirjoitteluun Helsingin Sano-
 missa. Tällaisia olivat 16.3.2020 alkanut koulujen koronasulku, jonka myötä heräsi
 huoli siitä, kuinka erityisesti päihde- ja mielenterveysongelmista kärsivien vanhem-
 pien lapset selviävät, kun koulun muodostama turvaverkko on poissa. Syyskuun 29.
 päivä Tampereella ja 31.10.2020 Helsingissä tapahtuneet puukotukset, joissa tekijä oli
 sama 16-vuotias kodin ulkopuolelle sijoitettuna ollut nuori, vaikuttivat marraskuussa
 lehdessä käytyyn keskusteluun. Tuolloin kirjoituksissa käsiteltiin erityisen paljon las-
 tensuojelun riittämättömiä keinoja puuttua vaikeasti oireilevien nuorten tilanteeseen.
 Viimeinen tutkimusajankohtana tapahtunut väkivallanteko oli 4.12.2020 Helsingin
 Koskelassa tapahtunut surma, jossa kolme 16-vuotiasta murhasi ikäisensä nuoren,
 joka oli ollut murha-ajankohtana sijoitettuna lastensuojeluyksikköön. Kyseistä rikosta
 tutkineen rikosylikonstaapeli Jonna Turusen 18.12.2020 julkaisema blogikirjoitus sai
 paljon huomiota Helsingin Sanomissa.

Nuorten tekemien väkivaltarikosten lisäksi keskustelua lastensuojelun kyvystä hoitaa tehtävänsä herättivät myös syksyllä 2020 julkaistut vuoden 2019 Kouluterveyskyselyn tulokset. Kyseisen vuoden kouluterveyskyselyssä tutkittiin ensimmäisen kerran omana osionaan kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten hyvinvointia, joka vaikutti tulosten perusteella olevan monin tavoin muuta ikäluokkaa heikompi. (Ks. Ikonen, Eriksson & Heino, 2020.)

Seuraavissa neljässä alaluvussa käsittelen tarkemmin neljää teemaa, jotka omassa analyysissäni olen aineistosta löytänyt. Yhdessä tekstissä saattoi esiintyä useita eri teemoja, eikä kyseessä ollut välttämättä tekstin pääaihe, vaan kyseessä saattoi olla myös lyhyt teemaan liittyvä maininta. Sillä, mistä teemoista Helsingin Sanomissa lastensuojelun yhteydessä kirjoitetaan, on mielestäni suuri vaikutus julkisuuskuvalle. Toisaalta se, millaiset asiat lastensuojeluun liittyen ylittävät uutiskynnyksen, kertoo ajankohtaisesta julkisuuskuvasta. Eniten teksteissä esiintyvät teemat ovat: resurssipulasta kärsivä lastensuojelu, lakia rikkova lastensuojelu, keinoton lastensuojelu sekä asiantunteva ja auttava lastensuojelu. Alla olevaan kuvioon (Kuvio 3) on koottu, kuinka monessa kirjoituksessa kukin teema esiintyi tutkimusajanjaksona.

Kuvio 3: Teemojen esiintyminen teksteissä

Resurssipulasta on Suomessa lastensuojelun sosiaalityön yhteydessä keskusteltu julkisuudessa ilmeisesti ainakin 1990-luvulta lähtien. Resurssien vähäisyys lastensuojeluun julkisessa keskustelussa liitettävänä ilmiönä tulee esiin esimerkiksi Pätiälän (2016) ja Ojala (2016) tutkimuksessa. Varsin yllättävänä pidän sitä, että lastensuojelun rooli asiantuntevana ja auttavana tahona sai niin paljon tilaa Helsingin Sanomissa.

Tällainen positiivinen kuvaus lastensuojelun toiminnasta poikkesi sekä kansainvälisten että suomalaisten tutkimusten tuloksista. Lastensuojelun kyvyttömyys auttaa ja suojella asiakkaina olevia lapsia oli sen sijaan usein esiin tuotu teema (Ayre, 2001; Hughes & Houston, 2019; Lonne & Parton, 2014; Ojala, 2016.).

4.1.1 Resurssipulasta kärsivä lastensuojelu

Tutkimusajankohtana aineistossani korostui eniten käsiteltynä teemana lastensuojelun liian vähäiset resurssit. Resurssien vähäisyys tuotiin esiin viidessä (5) Kotimaaosion sekä kahdeksassa (8) Kaupunki-osion artikkelissa ja Lukijan mielipide -osiossa 22 kirjoituksessa. Mielipide-osion kirjoituksista seitsemän (7) oli sosiaalityöntekijöiden laatimia, joten he olivat suurin aiheetta esiin nostanut ryhmä mielipidepalstalla. Yhteensä lastensuojelun resurssikysymyksiä käsiteltiin 35 tekstissä.

Resurssipulasta kirjoitettiin eniten työntekijöiden määrään liittyen: työntekijöitä nähtiin olevan tarpeeseen nähden liian vähän sekä lastensuojelun sosiaalityöntekijöissä että lastensuojelulaitosten henkilökunnassa.

Myös [lapsiasiavaltuutettu] Pekkarinen kiinnittää huomiota sosiaaliviranomaisten resurssipulaan. Välillä nuoret eivät edes tiedä, kuka heidän sosiaalityöntekijänsä on. ...”Monet sosiaalityöntekijät kokevat, ettei heillä ole aikaa selvittää, miten sijoitetut lapset voivat.” Pekkarinen kertoo, että usein laitosten työntekijöillä ei ole tarpeeksi aikaa varsinaiselle työlleen eli lasten auttamiselle, vaan heidän aikaansa kuluu kokouksissa ja paperityössä. (HS Kotimaa 4.8.2020a)

Lehden kirjoitusten mukaan riittämättömistä resursseista seurasi esimerkiksi, ettei lastensuojelun sosiaalityössä pystytty luomaan luottamuksellisia ja pitkäjänteisiä asiakassuhteita ja selvittämään perheiden tilannetta kunnolla. Tämä heikensi lastensuojelun työn laatua. Sijaishuollon yksiköissä liian vähäinen henkilökunnan määrä edesauttoi niihin sijoitettujen nuorten luvatonta poistumista, minkä seurauksena nuorten turvallisuus vaarantui. Samoin vaarantui laitosten henkilökunnan turvallisuus, kun henkilöstön määrä oli liian pieni suhteutettuna siihen, kuinka vaikeasti oireilevia nuoria niihin oli sijoitettu:

Aikuisten runsas läsnäolo rauhoittaisi monia tilanteita ja esimerkiksi kriisi- ja hatkatilanteisiin reagoiminen mahdollistuisi ketterämmin. Yövuorot olisivat turvallisempia, jos yhden yöhoitajan sijaan työntekijöitä olisi kaksi. (HS Lukijan mielipide 8.11.2020b)

Lastensuojelun saaman negatiivisen julkisuuden arvioitiin jo aiheuttaneen alalle niin suuren imagohaitan, että se vaikeutti uusien työntekijöiden rekrytoimista lastensuojelulaitoksiin. Lastensuojelun riittämättömät resurssit johtivat myös siihen, etteivät sosiaalityöntekijät ehtineet valvoa kodin ulkopuolelle sijoittamiensa lasten tilannetta sijoitusyksiköissä ja sen myötä lapsiin niissä kohdistuvat laittomuudet ja kaltoinkohtelu jäivät havaitsematta:

[Eduskunnan oikeusasiamiehen toimiston Tapio] Rätty kuitenkin huomauttaa, että sosiaaliviranomaisten ongelmat johtuvat pitkälti liiallisesta työkuormasta. Sen vuoksi sosiaalityöntekijöillä ei välillä ole edes mahdollisuuksia huolehtia lakisääteisistä tehtävistään. (HS Kotimaa 4.8.2020a)

Liian vähäisten työntekijäresurssien lisäksi Helsingin Sanomien kirjoituksissa kiinnitettiin huomiota siihen, kuinka kaikkien vaikeimmin oireileville lapsille ja nuorille ei ollut riittävästi tarjolla niin kutsuttuja erityisen huolenpidon jaksoja, koska näitä paikkoja ei ollut olemassa riittävästi tarpeeseen nähden. Paikkaa erityisen huolenpidon jaksolle saattoi joutua odottamaan kuukausia. Yhdessä lukijan mielipidetekstissä huomautettiin, että kiireellistä sijoitusta tarvitseville lapsille sijoituspaikkoja oli pääkaupunkiseudulla liian vähän ja tämän vuoksi lapsia saatettiin joutua sijoittamaan kauas kotiseudultaan, mikä yleensä ei ollut lapsen edun mukaista.

4.1.2 Lakia rikkova lastensuojelu

Lastensuojelun piirissä tapahtuvia lainrikkomuksia käsiteltiin Kotimaa-osiossa viidessä (5) artikkelissa, Kaupunki-osiossa kahdessa (2) artikkelissa ja Lukijan mielipidepalstalla kahdeksassa (8) kirjoituksessa. Yhteensä lainrikkomuksia käsiteltiin 15 tekstissä.

Lainrikkomuksia koskevissa Helsingin Sanomien kirjoituksissa tuotiin esiin, kuinka kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten eduskunnan oikeusasiamiehelle tekemien kantelujen määrä oli lisääntynyt huomattavasti muutaman viime vuoden aikana. Tämän korostettiin olevan myös hyvä asia, sillä se kertoi lasten olevan aiempaa paremmin tietoisia omista oikeuksistaan. Lisäksi tutkimusajankohtana uutisoitiin oikeusasiamiehen ja aluehallintoviraston lastensuojelulaitosten tarkastuksissa havaitsemista laittomista käytännöistä. Ylisosiaalineuvos Aulikki Kananoja ja eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian esittelijäneuvos Tapio Rätty toivat mielipidekirjoituksessaan esiin, ettei lainrikkomuksissa ollut aina kyse ”vain” lastensuojelulain rikkomisesta ja epäeettisestä toiminnasta, vaan myös lasten perusoikeuksia oli toistuvasti loukattu:

LASTENSUOJELUN ongelmissa näyttää olevan usein kysymys siitä, että lasta on rajoitettu hänen lakisääteisten oikeuksiensa ja sosiaalialan ammatillisen etiikan vastaisesti. Mielivaltaiset kasvatuskeinot ovat saattaneet loukata jopa perustuslaissa suojattuja lapsen oikeuksia. Esimerkiksi sosiaalisten suhteiden katkaiseminen, itsemääräämisoikeuden loukkaukset, alasti riisuttaminen sekä nöyryyttävä ja alistava kohtelu ovat räikeässä ristiriidassa sijaishuollon hoitotavoitteiden kanssa. (HS Lukijan mielipide 15.2.2020)

Heinä- ja elokuussa Helsingin Sanomat kertoi, että valvontaviranomaisten tarkastusten ja lasten tekemien valitusten seurauksena oli tullut ilmi esimerkiksi lastensuojelulaitoksen henkilökunnan lapsiin kohdistamaa fyysistä kaltoinkohtelua sekä laittomalla tavalla käytettyjä rajoitustoimia; laitoksen säännöt saattoivat todellisudessa olla rajoitustoimenpiteitä lain näkökulmasta.

Myös syksyllä 2020 julkaistu vuoden 2019 THL:n kouluterveyskyselyn sijoitettuna olevien lasten tilannetta koskeva osio sai huomiota Helsingin Sanomissa. Tutkimuksen tuloksista kirjoittivat sekä lehden toimittajat että lukijat mielipidekirjoituksiinsa. Kyselystä ilmeni sama seikka kuin valvontaviranomaisten tarkastuskäynneillä oli ilmennyt: sijoitettuna olevat lapset olivat joutuneet väkivallan kohteeksi myös sijaishuoltoaikanaan.

[Eduskunnan oikeusasiamiehen ja Etelä-Suomen aluehallintoviraston] Raporttia on kommentoinut muun muassa lapsiasiavaltuutettu Elina Pekkarinen, joka on pöyristynyt muun muassa Jaloverson tamponikiellosta. ”Nuorten laitokasvatuksen kulttuurissa on yhä satavuotisia nöyryyttäviä käytäntöjä, jotka loukkaavat perus- ja ihmisoikeuksia ja joista on pelkkää haittaa”, Pekkarinen kirjoittaa Twitterissä. ... Hän on yllätynyt siitä, että vaikka viime vuosina eri laitoksille on annettu toistuvasti huomautuksia ja valvontaraportteja, kyseenalaista toimintaa jatketaan useissa yksiköissä edelleen. ”Se kielii erittäin vakavasta asenneongelmasta kentällä, jos käytäntöjä ei korjata ja lakia ei noudateta”, Pekkarinen sanoi MTV:n haastattelussa. (HS Kotimaa 22.7.2020)

Helsingin Sanomissa arvioitiin myös syitä sille, miksi näitä lainrikkomuksia tapahtui. Lastensuojelun kentän työntekijöillä arveltiin olevan asenneongelmaa ja työntekijöiltä puuttui myös tarvittavaa osaamista. Kirjoituksissa korostettiin, että rajoitustoimien käyttäminen lain sallimalla tavalla edellytti työntekijöiltä vahvaa ammattitaitoa, koulutusta ja osaamista. Lapsiasiavaltuutettu toi myös esiin, että Suomessa on perinteisesti vallinnut kovaan kuriin perustuva kasvatuskäytäntö ja tämä perinne vaikuttaa edelleen lastensuojelulaitosten työntekijöiden toimintaan.

Kuten jo teeman otsikosta voi päätellä, teeman tekstit tuottivat lastensuojelusta varsin negatiivista julkisuuskuvaa. Lastensuojelun sijaishuollossa olevien lasten asema kuvattiin turvattomaksi; joissain laitoksissa he olivat ammattitaidottoman ja eettisiin ohjeisiin välinpitämättömästi suhtautuvien työntekijöiden armoilla.

4.1.3 Keinoton lastensuojelu

Lastensuojelun keinottomuutta käsiteltiin Helsingin Sanomien Kotimaa-osiossa neljässä (4) artikkelissa ja Kaupunki-osiossa kahdessa (2) artikkelissa. Lukijan mielipidepalstalta löysin yksitoista (11) teemaa käsittelevää tekstiä. Yhteensä tekstejä oli 17.

Määrittelen keinottomuuden kyvyttömyydeksi hoitaa tehtävää, jota varten lastensuojelu on olemassa. Lastensuojelulla ei ole käytössä sellaisia keinoja, jotka auttaisivat. Keinottomuuden aiheuttajina Helsingin Sanomissa tuotiin esiin lastensuojelulainsäädäntö, toimimaton palvelujärjestelmä sekä ennalta ehkäisevien palvelujen ja peruspalvelujen toimimattomuus.

Kirjoitukset lastensuojelun riittämättömistä keinoista auttaa ja puuttua erityisesti vaikeimmin oireilevien lasten ja nuorten tilanteeseen alkoi lisääntyä marraskuussa 2020. Keinojen puutetta toivat esiin erityisesti lastensuojelun työntekijät, lastensuojelun asiakkuudessa olevien lasten vanhemmat sekä poliisi:

[rikosylitarkastaja Jonna] Turunen kutsuu Koskelan epäiltyjä tapahtumia ”poikkeuksellisen törkeäksi henkirikokseksi” ja pyytää, että yhteiskunnassa pohdittaisiin nyt, miten lapsia ja nuoria voisi suojella nykyistä paremmin. Hän nostaa esiin kaikki lasten asioita hoitavat tahot, kuten koulut ja lastensuojelun. Kyse ei Turusen mukaan ole pelkästään Koskelan tapauksen taustoista. Hän korostaa, että esimerkiksi lastensuojelutyötä tekevät ammattilaiset ovat tuoneet esille huolta keinoistaan auttaa nuoria. Yksi vakava ongelma näyttää poliisin mukaan olevan nuorten ”hatkaaminen”. Se tarkoittaa kodin ulkopuolelle sijoitettujen nuorten luvaton poistumista tai palaamista jättämistä sijoituspaikkaansa. ... Moni lastensuojelun asiakkaina olevista nuorista voi ”mennä ja tulla kuten haluaa”. Kyse on Turusen mukaan siitä, että nykyinen lainsäädäntö voi puuttua nuorten liikkumiseen rajallisesti. (HS Kaupunki 18.12.2020)

Useassa lehdessä julkaistussa kirjoituksissa tuotiin esiin, että vuoden 2020 alussa voimaan tullut lastensuojelulain uudistus olisi heikentänyt lastensuojelun työntekijöiden mahdollisuuksia puuttua vastuullaan olevien lasten tilanteeseen. Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan kyseisen lakiuudistuksen tavoitteena oli ollut tarkoitus vahvistaa kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten oikeutta hyvään ja ihmisarvoa kunnioitavaan kohteluun, huolenpitoon sekä valvontaan. Lisäksi sillä oli tarkennettu rajoitusten käytölle asetettavia yleisiä edellytyksiä, kuten välttämättömyys- ja suhteellisuusvaatimusta sekä täsmennetty rajoitustoimenpiteiden kirjaamista. (STM 2020) Helsingin Sanomien kirjoituksissa lakiuudistusta kritisoitiin kuitenkin siitä, että se esti lastensuojelun työntekijöitä puuttumasta lasten käyttäytymiseen sellaisissakin tilanteissa, joissa se olisi ollut lasten turvallisuuden kannalta välttämätöntä. Näitä olivat erityisesti lastensuojelun asiakkuudessa avohuollossa tai sijoitettuna olevan nuoren päihteidenkäyttöön puuttuminen sekä niin kutsutut hatkatilanteet, jolloin sijoitettuna ollut lapsi oli poistunut luvatta sijaishuoltopaikastaan tai jättänyt palaamatta sinne sovitusti. Nimimerkillä ”Eräs äiti ja isä” kirjoittivat kokemuksistaan henkirikoksen tehneen nuoren vanhempina:

Oma lapsemme alkoi oirehtia runsas vuosi ennen tekemäänsä henkirikosta. Ensikokemuksemme lastensuojelusta tuli siinä vaiheessa, kun vanhempina teimme itse nuorestamme lastensuojeluilmoituksen. Kokemuksemme perusteella vanhemmilla sekä lastensuojelulla tulee olla enemmän keinoja selvittää, mitä nuoren elämässä tapahtuu. Emme esimerkiksi saaneet alaikäistä nuortamme huumeseulaan, vaan nuori sai itse päättää, suostuuko siihen vai ei. (HS Lukijan mielipide 21.12.2020)

Nuorisokodin johtajat kuvasivat ajankohtaisesti käytössään olevia keinoja seuraavasti:

LASTENSUOJELULAIN mukaan nuorisokodin työntekijöillä on vain yksi keino hatkareissulla olevan nuoren saattamiseksi takaisin nuorisokotiin: motivoiva puhe. Tätä tehtävää on entisestään vaikeuttanut se, että uudistuneen lastensuojelulain mukaan nuoren kuljettamista takaisin sijaishuoltopaikkaan ei voi enää ulkoistaa ulkopuoliselle toimijalle. (HS Lukijan mielipide 18.11.2020)

Myös lastensuojelussa työskentelevät sosiaalityöntekijät ottivat aiheeseen kantaa kirjoituksella, joka oli otsikoitu ”Lastensuojelulaitokset joutuvat liian usein nostamaan kädet pystyyn vaativan oireilun edessä”:

Näemme tilanteen ratkaisemiseksi kaksi keinoa: lapsen itsemääräämisoikeutta yli muiden perusoikeuksien korostavasta laintulkinnasta luopumisen ja vaativasti oireilevien lasten sijaishuollon mittavan lisäresursoinnin. (HS Lukijan mielipide 8.11.2020b)

Helsingin Sanomissa arvioitiin, että kyvyttömyyttä auttaa aiheutti lainsäädännön lisäksi myös lastensuojelujärjestelmän toimimattomuus. Sopivien (lastensuojelun avohuollon) palvelujen hankkiminen omille asiakkaille oli sosiaalityöntekijälle työlästä, eikä aina onnistunut. Tieto palveluista ja päätöksenteko niiden myöntämisestä oli viety lapsen vastuutyöntekijältä ja yksityiset lastensuojelupalvelujen tuottajat rajasivat, kenelle ja mitä palvelua antavat. Byrokratia ja lainsäädännölliset aikarajat aiheuttivat kiirettä, minkä seurauksena perheiden tilannetta ei ehditty selvittää kunnolla. Osa lapsista jäi näistä syistä ilman tarvitsemaansa apua.

Helsingin Sanomien kirjoituksissa tuotiin toistuvasti esiin, kuinka lastensuojelun kyvyttömyys auttaa osaa asiakkaistaan ei ollut lastensuojelulainsäädännöstä tai -järjestelmästä johtuvaa, vaan osalla asiakkaista tilanteet olivat niin vaikeita ja monisyisiä, että yhden tahon tuki ei yksinkertaisesti riittänyt. Osa lastensuojelun piirissä olevista lapsista ja nuorista ei ollut saanut ajoissa riittävää ja oikea-aikaista ennalta ehkäisevää tukea, peruspalveluja tai psykiatrista ja neurologista hoitoa. Palvelujärjestelmä ylipäänsä oli liian monimutkainen lapsen ja perheiden kannalta, jotta oikeanlaista apua olisi tarpeen tullen nopeasti löytynyt. Lastensuojelun asiakkuuteen päätyivät sitten ne lapset ja nuoret, joiden tilanne oli vaikeasti ja pitkäaikaisesti kriisiytyneet:

Lastensuojelu on erityispalvelu, jolla on viimesijainen vastuu turvata lasten hyvinvointi. Nykyään perheet eivät saa peruspalveluissa ajoissa apua, ja lastensuojelu joutuu auttamaan perheiden kriisiytyneissä tilanteissa. (HS Lukijan mielipide 14.11.2020)

Erityisen vaikeasti oireilevia lapsia ja nuoria on [Helsingin kaupungin lastensuojelun johtaja] Nummikoksen mukaan muutama sata. Näiden lasten ja nuorten ongelmat ovat niin kasautuneita, että heidän tarpeisiinsa on vaikea vastata, Nummikoski kertoo. Tilanteet vaativat hänen mukaansa ainakin lisää moniammatillista yhteistyötä, jossa lastensuojelun lisäksi ovat mukana esimerkiksi erikoissairaanhoido, koulu ja poliisi. (HS Kaupunki 18.12.2020b)

Lasten ja perheiden jääminen vaille riittävää varhaista tukea ja peruspalveluja mainittiin yhteensä kolmessatoista Helsingin Sanomissa julkaistussa kirjoituksessa. Näistä kymmenen oli lukijoiden mielipideosastolla julkaistuja. Kyseessä oli siis aihe, jota lukijat halusivat erityisen paljon tuoda esiin lastensuojelun toimintaedellytyksiin liittyen tai josta lehden toimitus halusi pitää yllä julkista keskustelua.

4.1.4 Asiantunteva ja auttava lastensuojelu

Edellisestä kolmesta teemasta eroten lastensuojelu tuotiin Helsingin Sanomien kirjoituksissa usein esiin myös asiantuntijatahona lasten ja nuorten hyvinvointiin liittyvissä kysymyksissä sekä tahona, joka haluaa ja kykenee auttamaan vaikeassa tilanteessa olevia lapsia ja nuoria. Asiantuntijuutta ja auttajaroolia korostavia kirjoituksia löysin

omasta aineistostani Kaupunki-osiosta yhdeksän (9), Kotimaa-osiosta kuusi (6) ja Lukkijan mielipide -osastolta seitsemän (7). Yhteensä aihepiiristä löytyi siis 22 tekstiä.

Koronarajoitusten tultua voimaan 16.3.2020 Helsingin Sanomissa alettiin julkaista kirjoituksia, joissa lastensuojelun avun korostettiin olevan tavoitettavissa myös koronasulun aikana ja lastensuojeluun kehoitettiin olemaan yhteydessä matalalla kynnyksellä. Kirjoitusten lopussa oli lista yhteystietoja erilaisille auttaville tahoille sekä julkisella että kolmannella sektorilla. Tulkitseen tämän niin, että lehdessä koettiin vastuuta rauhoittaa ihmisiä kriisiaikana ja pitää yllä yhteiskunnallista turvallisuuden ja kiinteyden tunnetta. Näissä teksteissä lastensuojelu kuvattiin palveluksi, joka ei mennyt kiinni, toisin kuin monet muut yhteiskunnan palvelut. Marraskuussa 2020 rajoitusten jo helpotuttua Vantaan kaupungin lastensuojelun johtava sosiaalityöntekijä kuvasi tilannetta seuraavasti:

[Johtava sosiaalityöntekijä] Kotisaari kertoo tuntevansa ylpeyttä siitä, että lastensuojelu toimi Vantaalla pääosin normaalisti myös kevään poikkeusajan. ”Erilaiset kriisit ja muuttuvat tilanteet ovat lastensuojelun ydinosaa, minkä vuoksi lastensuojelu ei lamaantunut, vaikka moni muu palvelu oli enemmän tai vähemmän pois pelistä”, Kotisaari sanoo. (HS Kotimaa 6.11.2020)

Koronasulkua käsittelevissä kirjoituksissa pääkaupunkiseudun lastensuojelun johtavat virkamiehet ja lastensuojelun työntekijät olivat usein haasteltuja tahoja, kun haluttiin tietoa lasten ja nuorten etäopetuksessa kohtaamista haasteista. Tässä yhteydessä lastensuojelun johto ja sosiaalityöntekijät sekä lastensuojelujärjestöt toivat myös usein esiin pelkonsa siitä, näkeekö mikään auttava taho kotona koulua käyvien ja päivähoidosta pois jääneiden lasten hätää. Lastensuojeluilmoitusten määrä nimittäin laski koronasulun alettua pääkaupunkiseudulla ja tätä pidettiin huolestuttavana ilmiönä. Helsingin Sanomat julkaisikin 16.4.20 sosiaali- ja opetusalan henkilöstölle tarkoitettua kyselyä, jolla lehti halusi selvittää, millaisia vaikeuksia lapset kohtaavat koulun seurauksena.

Helsingin Sanomissa pääsivät ääneen myös lastensuojelun entiset ja nykyiset asiakkaat, jotka kokivat saaneensa apua. Elokuussa lehdessä julkaistiin samana päivänä sekä lastensuojelulaitosten tarkastuskäynneillä havaittuja vakavia väärinkäytöksiä käsittelevä kirjoitus, että lastensuojelulaitoksessa asuneiden nuorten haastattelu, jossa tuotiin esiin sijoituksesta seuranneita hyviä asioita:

Keskustelu lastensuojelun rajoituksista on liian mustavalkoista, kokevat HS:n haastattelemat entiset huumenuoret. 16-vuotiaana sijoitetulle Oonalle viranomaismoitteita saanut laitos tuntui ensimmäiseltä oikealta kodilta ja rajat välittämislä: ”Ilman kovia rajoituksia en olisi tässä sellaisena kuin nyt olen.” (HS Kotimaa 4.8.2020)

Myös lastensuojelun asiakkuudessa olevan lapsen vanhemmat kertoivat perheensä saaneen apua:

SURULLISINA seurasimme viimeaikaisia otsikoita ja kielteistä uutisointia Mikkelissä sijaitsevan Sairilan koulukodin toimintatavoista. Haluamme tuoda esille oman, päinvastaisen kokemuksemme. Koemme, että nuoremme tarvitsi juuri niitä tiukkoja rajoituksia, joita uutisissa parjattiin. Hän tarvitsi niitä kohdatakseen ja työstääkseen ongelmiaan. Nuorten kanssa työskennellyt henkilökunta oli asiantuntevaa ja lämminhenkistä. Heillä oli omistautunut ote hoidossa olleiden nuorten kanssa työskentelyyn. Olemme kiitollisia heidän tekemästään hyvästä työstä nuoremme hyväksi. (HS Lukija mielipide 29.7.2020)

Lastensuojelun kautta saatavista palveluista myös tukiperhetoiminta tuotiin esiin positiivisessa valossa, mutta toisaalta samassa yhteydessä kerrottiin myös pitkistä jonotusajoista ja palvelun määräaikaaisuuden asiakkaalle aiheuttamasta ahdistuksesta. Tammikuussa 2021 julkaistiin vielä vantaalaisen lastensuojelun sosiaalityöntekijän laaja henkilöhaastattelu, jossa työssään viihtyvä sosiaalityöntekijä toi esiin työnsä hyviä puolia sekä kokemusta työnsä merkityksellisyydestä:

”Toivoisin, että sosiaalityöntekijät uskaltaisivat olla enemmän ylpeitä ja innostuneita omasta työpanoksestaan. Teemme niin tärkeää työtä. Veikkaan, että jos Vantaan lastensuojelua ei olisi enää huomenna tässä universumissa, se huomattaisiin aika nopeasti.” (HS Kaupunki 19.1.2021)

Tähän teemaan sisältyvät tekstit tuottivat, kolmesta edellisestä teemasta poiketen, lastensuojelulle myönteistä julkisuuskuvaa. Lastensuojelun yhteydessä oli Helsingin Sanomissa mahdollista kirjoittaa myös onnistumisista, ammattitaitoisesta työskentelystä, autetuksi tulemisesta ja työntekijöiden ammattiyhpeydestä. Tässä kohden tutkimustulokseni poikkesivat sekä suomalaisen että kansainvälisen tutkimuksen tuloksista. Oma huomioni kiinnittyi myös siihen, ettei Helsingin Sanomissa tutkimusajankohtana julkaistu lainkaan sellaisia lastensuojelun toimintaan tyytymättömien asiakkaiden mielipidekirjoituksia tai haastatteluja, joissa lastensuojelun kerrottaisiin aiheettomasti puuttuneen perheen elämään tai jopa pilanneen sen toiminnallaan.

4.2 Lastensuojelun työntekijät ja asiakaslapsen Helsingin Sanomissa

Tässä luvussa tarkastelen Helsingin Sanomien kirjoituksista löytämiäni lastensuojelun asiakaslapsen ja lastensuojelun työntekijän kategorioita. Tavoitteenani on selvittää lapsi – työntekijä kategoriaparien avulla, millaista asemaa lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle ja lastensuojelun työntekijälle lehden teksteissä tuotetaan. Kategoriapareja etsiessäni olen kiinnittänyt huomioitani siihen, millaisia kategoriasidonnaisia toimintoja/tekoja kuhunkin kategoriaan liittyy. Toiseksi olen tarkastellut, millaisia kategoriasidonnaisia määreitä kuhunkin kategoriaan liitetään. Näitä ovat toiminnot, ominaisuudet, motiivit, oikeudet, velvollisuudet, tiedot, kompetenssit (Juhila, Jokinen & Suoninen 2012, 60-61.). Kiinnostukseni kohteena on myös se, millainen on työntekijän ja lapsen keskinäinen suhde kussakin kategoriaparissa.

Olen nimennyt lehtiteksteistä löytämäni kategoriaparit seuraavasti: lakia ja eettisiä sääntöjä rikkova työntekijä – oikeuksia omaava ja aktiivinen asiakaslapsi, keinoon työntekijä – rajaton asiakaslapsi ja pelastava työntekijä – oirehtiva asiakaslapsi. Näistä kategoriapareista ensin mainittu oli yleisin ja viimeksi mainittu harvinaisin.

4.2.1 Lakia ja eettisiä sääntöjä rikkova lastensuojelun työntekijä – aktiivinen ja oikeuksia omaava asiakaslapsi

Silloin kun työntekijä Helsingin Sanomien kirjoituksissa kategorisoitiin lakia ja eettisiä sääntöjä rikkovaksi, sen kategoriaparina oli aktiivinen ja oikeuksia omaava asiakaslapsi. Lakia ja eettisiä sääntöjä rikkovan työntekijän kategoriasidonnaiseen toimintaan sisältyi asiakaslapsen kohtelua tavalla, joka rikkoi sekä lastensuojelulakia että perustuslaissa turvattuja lapsen oikeuksia. Lisäksi työntekijä toimi vastoin sosiaalialan eettisiä sääntöjä. Aulikki Kananoja ja Tapio Rätty nostivat työntekijän ja lapsen suhteen esiin seuraavalla tavalla:

Lastensuojelun ongelmissa näyttää olevan usein kysymys siitä, että lasta on rajoitettu hänen lakisääteisten oikeuksiensa ja sosiaalialan ammatillisen etiikan vastaisesti. Mielivaltaiset kasvatustoimet ovat saattaneet loukata jopa perustuslaissa suojattuja lapsen oikeuksia. (HS Lukijan mielipide 15.2.2020)

Lastensuojelun piirissä esiintyvien ongelmien joukossa lainrikkomuksia kuvattiin siis esiintyvän usein. Yleensä tämän kategorian työntekijä työskenteli lastensuojelulaitoksessa. Lakia ja eettisiä sääntöjä rikkovan työntekijän toimintaan liitettiin pelkäämistään negatiivisia määreitä; toiminta oli lapsen kannalta pelkäämistään haitallista. Työntekijän kategoriasidonnaiseen toimintaan kuului lapsen nöyryyttäminen, rankaiseminen ja mielivaltaisesti sekä epäasiallisesti kohteileminen. Alla olevassa sitaatissa tuodaan esiin, kuinka lehdessä kuvattiin lakia ja eettisiä sääntöjä rikkovan työntekijän ja oikeuksia omaavan ja puolustavan lapsen keskinäistä toimintaa:

Jotkut Jaloverson työntekijät suhtautuvat lapseen näiden kokemuksen mukaan pilkallisesti ja epäasiallisesti. Haastatellut lapset kertovat, että eräs laitoksen työntekijä oli lisäksi lyönyt yhtä lasta ruokailutilassa. Laitoksen vastuutyöntekijä myönsi läimäisseensä leikkimielessä lasta lasten kertomassa tilanteesta ja että kyse oli ”nujuamisesta”, [oikeusasiamiehen ja Etelä-Suomen aluehallintoviraston] raportissa kerrotaan. (HS Kotimaa 22.7.2020)

Lain ja eettisten sääntöjen rikkomisen tulkittiin lehtikirjoituksissa merkiksi työntekijän heikosta ammattitaidosta. Tällaisella työntekijällä ei siis ollut sellaista kasvatuksellista kategoriasidonnaista kompetenssia, jota lastensuojelussa työskentelevällä kuuluisi olla. Työntekijän myös kuvattiin kärsivän vakavasta asenneongelmasta suhteessa lapseen. Hän ei kuullut lapsen mielipidettä, kun teki lasta koskevia rajoitustoimiin liittyviä päätöksiä. Työntekijän käytöstä ei selitetty pelkäämistään henkilökohtaisilla ominaisuuksilla kuten ammattitaidon puutteella ja asenneongelmalla, vaan myös las-

tensuojelulaitoksissa ja suomalaisessa kasvatusjärjestelmässä perinteisesti vallalla olevalla ankaran kurin kulttuurilla, josta ei vielä nykypäivänäkään ollut päästy täysin eroon.

Lastensuojelun työntekijän kategoriasidonnaisena velvollisuutena voidaan pitää itseä tai muita vahingoittavan lapsen rajaamista kaikkien turvallisuuden varmistamiseksi. Lakia ja eettisiä sääntöjä rikkova työntekijä käytti kuitenkin rajaamista lasta vahingoittavalla tavalla ja rikkoi siten karkeasti velvollisuuttaan turvata lapsen hyvinvointi. Lehtikirjoituksissa tuotiin esiin, että tilanteen korjaamiseksi työntekijän tuli pohtia asennettaan asiakaslapsia kohtaan sekä luoda luottamukselliset välit lapsen kanssa ja turvalliset puitteet hänen kasvulleen.

Helsingin Sanomien teksteissä esiintyvä oikeuksia omaava ja aktiivinen asiakaslapsi oli yleensä kodin ulkopuolelle sijoitettu. Lapsen kategoriasidonnaiseen toimintaan kuului kokemiensa väärinkäytösten julkittaminen tekemällä valituksia apulaisoikeusasiamiehelle ja kertomalla epäkohdista valvontaviranomaisille näiden ollessa tarkastuskäynneillä sijaishuollon yksiköissä. Lapsella oli siten kategoriasidonnaista kompetenssia sen suhteen, kuinka valvoa oikeuksiensa toteutumista.

Oikeuksia omaavan lapsen kategoriaa tuotettiin runsaasti juuri kuvaamalla niitä oikeuksia, joita lastensuojelun kodin ulkopuolelle sijoittamalla lapsella oli. Näihin kategoriasidonnaisiin oikeuksiin kuuluivat oikeus tulla kuulluksi sekä oikeus turvalliseen kasvuympäristöön ja huolenpitoon, joka korjaisi lapselle ennen sijoitusta syntyneitä vaurioita. Kuten alla olevasta sitaatista ilmenee, nämä lapsen oikeudet perustuivat lastensuojelu- ja perustuslakiin; yhteiskunta oli vastuussa siitä, että ne toteutuivat:

Lapsen oikeuksien sopimus ja kansallinen lainsäädäntö edellyttävät, että yhteiskunta huolehtii kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten oikeuksista ja heidän hyvästä hoidostaan. Sijaishuolto ei ole rangaistus: se on sisällöltään ja etiikaltaan vaativinta, myönteiseen muutokseen pyrkivää lastensuojelutyötä. (HS Lukijan mielipide 15.2.2020)

Lapsella oli myös oikeus valvontaviranomaisen määräämään hyvitykseen, kun hän oli tullut sijaishuoltoyksikössä laittomasti kohdelluksi. Seuraavassa sitaatissa kuvataan valvontaviranomaisen ratkaisua sijoitettuna olleen lapsen tehtyä valituksen lastensuojelulaitoksessa kokemistaan vakavista väärinkäytöksistä:

Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin esittää hyvitystä lastensuojelulaitoksen työntekijän seksuaalisesti hyväksikäyttämälle lapselle. Syynä on lapsen kohtelu laitoksessa hyväksikäytön jälkeen. ...Uhri oli kokenut sijaishuoltoyksikön työntekijöiden kielenkäytön loukkaavaksi ja joutunut esimerkiksi pyytämään pääsyä vessaan. Hän kertoi, että lääkitystä oli lisätty vastoin tahtoa ja yksikön ohjaaja oli painostanut luopumaan juristin käytöstä. (HS Kotimaa 5.1.2021)

Asiakaslapsella oli oikeus yksilöllisesti tehtyyn rajoitustoimenpiteeseen, jossa hänen oikeuksiaan rajoitettiin mahdollisimman vähän. Lisäksi työntekijän tuli kertoa lapselle avoimesti häntä koskevista päätöksistä. Lastensuojeluyksikön säännöt oli sovitettava yhdessä lapsen kanssa ja työntekijöiden oli annettava lapselle tiedoksi, miten

hän voi valittaa sijaishuollossa käytetyistä rajoitus- tai eristystoimista. Kaiken kaikkiaan lapselle rakennettu kategoria oli siis aktiivisen, oikeuksistaan tietoisien ja niitä puolustavan toimijan kategoria. Lehtiteksteissä lapsen aktiivinen oikeuksiensa ajaminen tuotiin esiin positiivisena asiana. Sen katsottiin olevan merkki siitä, että sijoitetut lapset tunsivat oikeutensa aiempaa paremmin.

Oikeuksia omaavan lapsen kategoriassa lapsella ei ilmennyt muita kategoriasidonnaisia velvollisuuksia kuin yhdessä työntekijän kanssa sovittujen sääntöjen noudattaminen. Tässä kategoriaparissa työntekijän ja lapsen suhde oli selkeästi hierarkkinen. Työntekijällä oli paljon valtaa suhteessa lapseen, minkä myötä lapsi oli erityisen haavoittuvassa asemassa silloin, kun työntekijä käytti valta-asemaansa väärin.

4.2.2 Keinoton lastensuojelun työntekijä - rajaton asiakaslapsi

Keinottoman työntekijän ja rajattoman asiakaslapsen kategoriapari oli aineistosta löytämistäni kategoriapareista toiseksi yleisin. Keinottoman työntekijän kategoria liitettiin sekä lastensuojelun sosiaalityöntekijöihin että lastensuojelulaitosten työntekijöihin. Helsingin Sanomien mielipidekirjoituksessa tuotettiin kuvaa lastensuojelun keinottomuudesta ja asiakaslapsen liian suuresta itsemääräämisoikeudesta seuraavasti:

Ensikokemuksemme lastensuojelusta tuli siinä vaiheessa, kun vanhempina teimme itse nuores-tamme lastensuojeluilmoituksen. Kokemuksemme perusteella vanhemmilla sekä lastensuojelulla tulee olla enemmän keinoja selvittää, mitä nuoren elämässä tapahtuu. Emme esimerkiksi saaneet alaikäistä nuortamme huumeseuulaan, vaan nuori sai itse päättää, suostuuko siihen vai ei. Uskomme, että lastensuojelun henkilökunnalla on aito halu pyrkiä auttamaan lapsia ja nuoria, joten on erittäin tärkeää selvittää, mikä nykyisessä lastensuojelulaissa on ongelmana ja miten lakia tulee muuttaa. (HS Lukijan mielipide 21.12.2020)

Yllä olevassa sitaatissa esitetään, että nykyisin voimassa oleva lastensuojelulainsäädäntö estää työntekijää selvittämästä adekvaatilla tavalla, mitä lapsen elämässä on meneillään. Lastensuojelun sosiaalityöntekijän kategoriasidonnaisena velvollisuutena voidaan pitää lapsen tarvitsemien tukipalvelujen järjestämistä hänen kasvunsa ja kehityksensä tueksi sekä itseä ja muita vahingoittavan käyttäytymisen estämiseksi. Keinottoman työntekijän kategoriaa tuotettiin lehtiteksteissä kuvaamalla, kuinka työntekijä ei pystynyt tätä velvollisuutta täyttämään. Sen sijaan keinoton työntekijä joutui luovuttamaan, suorastaan ”nostamaan kädet pystyyn”, asiakaslapsen oireilun edessä:

Joukko sosiaalityön ammattilaisia nosti HS:n mielipidekirjoituksessa marraskuussa esiin sen, että rikos- tai päihdekierteessä oleville nuorille ei ole olemassakaan tarpeeksi lastensuojelun paikkoja. Kun nuori on vaaraksi muille tai itselleen, laitoksetkin nostavat kädet pystyyn. (HS Kaupunki 30.12.2020)

Keinottomuuden kategoriaa tuotettiin Helsingin Sanomissa kuvaamalla, kuinka laitoksessa työskentelevän työntekijän ainoaksi lain sallimaksi toimintatavaksi oli vuoden 2020 lastensuojelulainsäädännön uudistamisen myötä jäänyt lapselle kohdistettu

motivoiva puhe. Keinottomuudessaan lastensuojelun työntekijä saattoi jopa "toivoa" lapsen joutumista vankilaan, jotta lapsen itseä ja muita vaarantava käytös saataisiin pysäytettyä:

Lastensuojelulaitokset kieltäytyvät vastaanottamasta ongelmallista päihteillä ja rikoksilla oireilevaa sekä usein aggressiivista tai arvaamatonta nuorta. ... Onko seuraavaksi keskustelussa lastensuojelulaitoksen ja vankilan yhdistelmä tälle marginaaliryhmälle? Tällöin lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden ei tarvitsisi "toivoa" nuoren joutumista vankilaan tai poliisiin esittää nuoren päihteitä käyttävän ja rikoksia tehtailevan nuoren vangitsemista lapsen edun nimissä. (HS Lukijan mielipide 30.11.2020)

Tämän kategorian työntekijän kuvattiin olevan työssään sidottu kuntien talouskuripolitiikkaan, mutta samanaikaisesti juridisesti vastuussa asiakaslapsen hyvinvoinnin turvaamisesta. Työntekijä siis joutui työskentelemään eettisesti kuormittavassa, ristiriitaisessa tilanteessa. Seuraavassa sitaatissa keinottoman työntekijän kategoriaa konstruoidaan kuvaamalla, kuinka lastensuojelulainsäädäntö ei anna työntekijöille välineitä puuttua edes niiden lasten toimintaan, jotka on jo sijoitettu lastensuojelulaitokseen rikosten teon vuoksi. Tämän seurauksena lapsen rikollinen toiminta voi jatkua:

[rikoskomisario Marko] FORSSIN mukaan rikosten ehkäisyssä on ongelmana se, että lastensuojelulla ei ole riittäviä keinoja puuttua tilanteisiin ajoissa. Rikoksia tehneiden joukossa on lastensuojelun asiakkaita, jotka asuvat lastensuojelulaitoksissa. ... Forssin mielestä lastensuojelun työntekijöille pitäisi antaa tehokkaammat keinot estää "hatkaaminen" eli luvaton poistuminen lastenkodeista. ... "Miksi lastenkodeissa ei ole sellaisia valmiuksia, että nuoret saataisiin pidettyä siellä lastensuojelulain perusteella?" (HS Kaupunki 10.11.2020)

Keinottomuutta ei siis teksteissä rakennettu lastensuojelun työntekijän yksilölliseksi ominaisuudeksi, vaan sen kuvattiin aiheutuvan lastensuojelulainsäädännöstä ja puutteellisesti toimivasta palvelujärjestelmästä. Keinottomuutta kuvattiin aiheutuvan myös siitä, että sosiaalityöntekijöitä ja lastensuojelulaitoksen työntekijöitä oli liian vähän tarpeeseen nähden. Näkemystä työntekijän keinottomuudesta kyseenalaistivat lehdessä vain lapsiasiavaltuutettu sekä valvontaviranomaiset. Heidän näkemyksensä oli, että vuoden 2020 alussa voimaan tullut lastensuojelulaki mahdollisti edelleen riittävällä tavalla myös rajoitustoimenpiteiden käytön.

Rajattoman lapsen kategoriaa tuotettiin teksteissä kategoriasidonnaisten toimintojen kautta. Toimintoihin kuului sijoitusyksiköstä luvatta poistuminen. Rajaton lapsi käytti päihteitä ja vaaransi toiminnallaan itsensä ja muut. Hän oli vaarassa tehdä rikoksia, myös vakavia väkivaltarikoksia. Lapsi työllisti paljon poliisia ja sosiaaliviranomaisia ja vastusti sijoittamistaan kodin ulkopuolelle. Lastensuojelun epäonnistuessa ratkaisemaan lapsen ongelmat rajaton lapsi joutui vankilaan. Seuraavassa sitaatissa vankilan työntekijät rakentavat kuvaa lapsen yhä pahenevasta kierteestä:

Lastensuojelu on Suomessa pahasti aliresursoitu. Olemmekin vankilan työntekijöinä havainneet, että yhä useampi alaikäinen vangitaan ja toimitetaan muurien sisäpuolelle. Vangittaessa nuori on eräänlaisessa kulminaatiopisteessä. Jos lastensuojelun keinot eivät ole kyenneet ratkaisemaan nuoren ongelmia, vankilassa keinot tai resurssit ovat tähän vielä vähäisemmät. Haaste on, että vangitsemisen jälkeen ei ole riittävästi keinoja tukea nuorta. Nuori palaa tilanteeseen, jossa lastensuojelun keinot ovat edelleen riittämättömät. (HS Lukijan mielipide 30.11.2020)

Rajattoman lapsen kategoriasidonnaisiin ominaisuuksiin kuului aggressiivisuus ja liian suuri itsemääräämisoikeus. Lapsi oli suuressa vaarassa joutua itse rikoksen uhriksi ja altistua monenlaiselle kaltoinkohtelulle ja hyväksikäytölle. Koska sijaishuoltoyksiköt eivät pärjänneet hänen rajun oireilunsa kanssa, lasta siirrettiin laitoksesta toiseen. Lapselle ei ollut olemassa sopivaa paikkaa. Tämän seurauksena hän joutui toistuvasti kokemaan hylkäämisen. Näitä lapsia kuvattiin olevan vain pieni osa lastensuojelun kodin ulkopuolelle sijoittamista lapsista. Vähemmistön vähemmistö siis, joka sai kuitenkin paljon huomiota Helsingin Sanomien kirjoituksissa ja oli siten vahvasti muokkaamassa lastensuojelun julkisuuskuvaa.

Rajattomaan lapseen liitetyt kategoriasidonnaiset määreet olivat pääasiassa negatiivisia. Heidän toimintansa esitettiin kuitenkin useissa lehtiteksteissä ”oireena” ja ”oirehtimisena”, minkä tulkitsen niin, ettei lapsia ”syytetty” tai pidetty vastuullisina omaan tilanteeseensa. He olivat monella tavalla vaarantuneita ja haavoittuneita.

Tässä kategoriaparissa työntekijällä ei ollut juurikaan valtaa asiakaslapsen nähden. Kategorioiden keskinäistä suhdetta määritti asiakaslapsen suuri itsemääräämisoikeus. Työntekijän kädet olivat lainsäädännön sitomat ja asiakaslapsi ajalehti kaiken kontrollin tavoittamattomissa.

4.2.3 Pelastava lastensuojelun työntekijä - oireileva asiakaslapsi

Löytämistäni kategoriapareista kaikkein myönteisintä kuvaa lastensuojelun työntekijästä tuotettiin pelastavan työntekijän kategoriassa. Se tehtiin erityisesti työntekijän kategoriasidonnaisia toimintoja ja ominaisuuksia kuvaamalla.

Pelastavan työntekijän kategoriasidonnaiseen toimintaan kuului lapsen oman elämän tukeminen. Työntekijä etsi yhdessä lapsen kanssa ratkaisuja lapsen elämässään kohtaamiin vaikeuksiin. Tähän kategoriaan kuuluva työntekijä työskenteli yleensä lastensuojelulaitoksessa. Työntekijällä kuvattiin olevan paljon kategoriasidonnaista kompetenssia:

Työssä [nuorisokodissa] tulee toisinaan vastaan tilanteita, joissa kyse on ihmishengen pelastamisesta. Työntekijältä edellytetään kohtaamisen taitoa, jotta luottamuksellinen vuorovaikutus nuoreen syntyy. Ilman sitä ei työtä voi tehdä. (HS Lukijan mielipide 31.7.2020)

Kategoriaa rakennettiin kuvaamalla, kuinka työntekijä osasi kohdata lapsen ja luoda hänen kanssaan luottamuksellisen vuorovaikutussuhteen. Työntekijä teki yhteistyötä lapsen, perheen ja muun verkoston kanssa. Tarvittaessa hän sovitteli lapsen ja muun perheen välisiä ristiriitatilanteita. Pelastava työntekijä perusteli ymmärrettävällä tavalla säännöt, joita lapsen tuli sijoitusyksikössä noudattaa. Tarvittaessa työntekijä myös rajasi lasta tiukasti, mutta vain perustellusta syystä ja laillisin keinoin. Seuraavassa sitaatissa lastensuojelun työntekijästä rakennetaan lapsen tarpeita ymmärtävä, mutta samanaikaisesti turvalliset rajat asettava:

[nuorisokoti Jaloversoon sijoitettuna ollut Oona] Hän arvelee, että nuorisokoti ja siellä asetetut rajat pelastivat hänen henkensä. Hän kertoo saaneensa lääkitystä, keskusteluapua ja muuta hoitoa vasta sijoittamisensa jälkeen. Aiemmin hän oli onnistunut piilottamaan ongelmansa. ”Minulla oli pitkään ollut selittämätön paha olo, jolle en löytänyt syytä. Vasta Jaloversossa pääsin keskustelemaan ammattilaisten kanssa.” (HS Kotimaa 4.8.2020b)

Pelastavan työntekijän kategoriasidonnaisiin ominaisuuksiin kuului turvallisuus ja lämminhenkisyys. Työntekijällä kuvattiin olevan erityistä ammatillista osaamista. Hän oli asiantuntija, jolla oli omistautuva ote työhönsä lasten kanssa. Pelastavalle työntekijälle oli ominaista, että hän piti lapsista ja vietti aikaa heidän kanssaan.

Pelastavan työntekijän kategoriapariksi löysin oireilevan lapsen. Oireileva lapsi tarvitsi paljon pelastavan työntekijän apua kohdatakseen ja työstääkseen ongelmiaan, joita hän ei itse vielä tunnistanut. Hän oireili vaikeasti ja itsensä sekä muita vaarantaen.

Sijoitetun lapsen vanhempina meillä on hätä karkailevan nuoren pitämiseksi hyvässä nuorisokodissa. Olemme vaikuttuneita nuorisokodin henkilöstön osaamisesta ja sitoutumisesta. Myös nuoremme pitää nuorisokodista ja sen työntekijöistä. Nuori ei kuitenkaan vielä tunnista ongelmiansa eikä koe tarvitsevansa apua. (HS Lukijan mielipide 8.11.2020)

Oireileva lapsi oli kohdannut elämässä erilaisia vaikeuksia. Lapsen kategoriasidonnaisiin ominaisuuksiin kuului, että hän oli pelastavan työntekijän kohdattaessaan henkisesti ja fyysisesti huonossa kunnossa, jopa hengenvaarassa. Lapsi ei itse tuossa tilanteessa ymmärtänyt omaa parastaan ja tarvitsi rankan pysäytyksen sekä työntekijän asettamia tiukkoja rajoituksia, jotta pääsisi irti vahingollisesta käyttäytymisestä.

[nuorisokoti Jaloverson] Tiukka linja harmitti, mutta nykyään [Jaloversoon sijoitettuna ollut] Juhokin ajattelee sen olleen hyödyksi. Päihteiden käyttö oli pakko lopettaa, eikä huumeita myöhemmin uskaltanut kuljettaa sisälle, kun tarkastuksia oli tiheään. ”Ensimmäinen kuukausi oli hyvää aikaa miettiä vähän elämää. Jos minulla olisi ollut puhelin saman tien, olisin vain katsonut Netflixia”, nykyään täysi-ikäinen Juho kertoo. (HS Kotimaa 4.8.2020b)

Oireilevan lapsen kategoriasidonnaisiin velvollisuuksiin kuului omien ongelmiansa tiedostaminen ja oman parhaansa ymmärtäminen. Hänen nähtiin hyötyvän tiukoista

rajoituksista matkalla kohti normaalia nuoren elämää, johon kuului suuntaaminen kohti opintoja ja työelämää.

Työntekijän ja lapsen keskinäinen suhde oli myös tässä kategoriassa hierarkkinen. Lapsi tarvitsi työntekijän apua ja työntekijällä oli taitoa auttaa häntä. Toisin kuin lakia ja eettisiä sääntöjä rikkovan työntekijän kategoriassa, pelastavan työntekijän suhde lapseen oli kunnioittava ja lasta tukeva. Pelastava työntekijä täytti ne kategoriasidonnaiset velvollisuudet, joita lastensuojelun työntekijään liitetään.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksessani halusin tarkastella, millaisena lastensuojelu näyttäytyy aivan viime aikojen julkisessa keskustelussa. Tutkimusaineistokseni valitsin Helsingin Sanomien Kaupunki-, Kotimaa- ja Lukijan mielipideosastoilla 1.2.2020 – 31.1.2021 julkaistut kirjoitukset. Lähestyin lastensuojelun julkisuuskuvaa aluksi selvittämällä, mitkä tahot pääsivät lehdessä esittämään näkemyksiä lastensuojeluun liittyen ja millaiset teemat olivat lastensuojelun kentästä kirjoitettaessa eniten esillä. Tämän jälkeen analysoin lehtitekstit vielä kategoria-analyysiiä käyttäen saadakseni tarkennettua sitä kuvaa, jota lehdessä lastensuojelun työntekijöistä ja asiakkaina olevista lapsista rakennettiin.

Lastensuojelun julkisuuskuvan kannalta on mielestäni merkityksellistä se, mitkä tahot pääsevät julkisuuteen esittämään näkemyksiä lastensuojeluun liittyen. Laajalevikkisessä sanomalehdessä esiin pääsy kertoo vaikutusvallasta ja myös tuottaa valta-asemaa keskustelussa olevaan aiheeseen. Omassa aineistossani eniten olivat esillä lastensuojelun kentän johto ja työntekijät. Lastensuojelun johtavia viranhaltijoita haastateltiin lehdessä useita kertoja vuoden aikana samoin kuin lastensuojelun ”rivisosiaalityöntekijöitä”. Lisäksi lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden ja lastensuojelulaitosten edustajien kirjoittamia mielipidekirjoituksia julkaistiin runsaasti. Tämä poikkeaa siitä kuvasta, mikä aiemman kansainvälisen ja suomalaisen tutkimuksen perusteella välittyy lastensuojelun roolista julkisessa keskustelussa. Esimerkiksi Päivi Petrelius (2005, 103) on väitöskirjassaan havainnut ns. hiljaisuuden kulttuurin ja vetäytyvän suhteen julkisuuteen olevan tyypillistä sosiaalityöntekijöille. Samanlaiseen tulokseen on päätenyt myös Laura Tiitinen (2019) tutkiessaan suomalaisten sosiaalialan ammattilaisten toimintaa mediavaikuttamisen kentällä. Helsingin Sanomissa lastensuojelun kentän työntekijät kuitenkin osallistuivat näkyvästi ja mielipidekirjoitusten kautta myös oma-aloitteisesti lastensuojelun julkisuuskuvan luomiseen ja tekivät sen yleensä omalla nimellään nimimerkin käyttämisen sijaan. Toiseksi eniten lehdessä olivat esillä

suomalaisten lastensuojelujärjestöjen edustajat ja kolmannen sijan jakoivat lastensuojelun entiset ja nykyiset asiakkaat sekä poliisin edustajat.

Aineistossani useimmin esiintyviksi teemoiksi nousivat lastensuojelun resurssipula, lastensuojelun sijaishuollon piirissä asiakaslapsiin kohdistuneet vakavat väärinkäytökset, lastensuojelun puutteelliset keinot auttaa asiakkaitaan sekä, edellisistä teemoista poiketen, lastensuojelun rooli asiantuntevana ja auttamaan kykenevänä tahona. Kolme ensimmäistä teemaa tuottivat lastensuojelusta kielteistä julkisuuskuvaa, joka on teemojen puolesta tuttua myös aiemmasta lastensuojelun ja median suhdetta koskevasta tutkimuksesta. Helsingin Sanomien teksteissä lastensuojelun ongelmia selitettiin kuitenkin pääasiassa järjestelmästä ja puutteellisista peruspalveluista johtuviksi. Yksittäisten lastensuojelun työntekijöiden toimintaa tai työyksiköitä ei nostettu negatiivisessa sävyssä esiin muulloin kuin valvontaviranomaisten tarkastuskäynneistä ja kanteluiden ratkaisusta uutisoitaessa. Noissakaan yhteyksissä työntekijöiden henkilöllisyyttä ei paljastettu ja esiin tuodut väärinkäytökset olivat niin vakavia, että niiden julkisuuteen tuomisella oli mielestäni yhteiskunnallista merkitystä.

Tutkimukseni toisessa osassa tarkastelin Helsingin Sanomissa luotua lastensuojelun julkisuuskuvaa kategoria-analyysin keinoin. Etsin teksteistä lastensuojelun työntekijä - asiakaslapsi -kategoriapareja, joiden avulla hahmotin, millaista kuvaa lehdessä tuotetaan lastensuojelun työntekijästä ja lastensuojelun asiakkaana olevasta lapsesta. Nimesin löytämäni kategoriaparit seuraavasti: lakia ja eettisiä sääntöjä rikkova lastensuojelun työntekijä - aktiivinen ja oikeuksia omaava asiakaslapsi, keinoton lastensuojelun työntekijä - rajaton asiakaslapsi ja pelastava lastensuojelun työntekijä - oireileva asiakaslapsi. Kaksi ensimmäistä kategoriaparia tuotti lastensuojelun toiminnasta varsin lohdutonta julkisuuskuvaa: lastensuojelu ei onnistunut perustehtävänsään, lapsen suojelussa. Yleisin kategoriapareista tuotti lastensuojelun osalta julkisuuskuvaa, jossa laitokseen sijoitettu lapsi oli alttiina heikon ammattitaidon omaavan ja eettisistä säännöistä piittaamattoman työntekijän mielivallalle. Vaikka lapsi olikin suhteessa työntekijään alisteisessa asemassa, hänellä oli vahvoja juridisia oikeuksia ja keinoja puolustaa niitä. Lasten tietoisuus näistä keinoista oli lisääntynyt ajan kuluessa. Toisessa kategoriaparissa lastensuojelun työntekijästä rakennettiin kuvaa keinottomana toimijana, joka ei kyennyt saamaan otetta vakavasti oirehtivasta, itselleen ja muille vaarallisesta lapsesta. Keinottomuutta selitettiin pääasiassa vuoden 2020 alussa voimaan tulleella lastensuojelulain muutoksella, jonka tavoitteena oli ollut vahvistaa sijaishuollossa olevan lapsen perusoikeuksia. Työntekijän keinottomuuden seurauksena asiakaslapsi jäi vaille oman ja muiden turvallisuuden kannalta välttämättömiä rajoja. Kolmas kategoriapareista tuotti lastensuojelusta myönteisempää julkisuuskuvaa. Siinä työntekijän ominaisuuksiin kuului vahva ammattitaito ja työskentely yhdessä lapsen kanssa tämän elämän ollessa työskentelyn keskiössä.

Näkemykseni on, että tutkimusajanjaksona Helsingin Sanomat käsitteli lastensuojelun toimintaa varsin neutraalisti ja useiden eri tahojen näkökulmia esiin tuoden. Esimerkiksi valvontaviranomaisten tarkastuskäynneillä havaitsemia epäkohtia uutisoitiin näkyvästi, mutta näiden negatiivisten uutisten vastapainoksi lehdessä annettiin tilaa myös lastensuojelun asiakkaiden positiivisille kokemuksille lastensuojelun toiminnasta. Myös lastensuojelun kentän työntekijöiden näkemyksille, sekä positiivisille että negatiivisille, annetaan lehdessä tilaa. Helsingin Sanomien toimittajien kirjoittamissa jutuissa yksittäisiä työntekijöitä ei nostettu esiin negatiivisessa valossa, vaan haastellut ”rivisosiaalityöntekijät” kertoivat työstään positiiviseen sävyyn auttamisammattina, jossa toisinaan jouduttiin tekemään asiakkaille epämieluisia päätöksiä. Lastensuojelun kentän työntekijät toivat työssään kohtaamiaan haasteita ja epäkohtia esiin enemmän mielipidekirjoituksissaan, joista lähes kaikki oli kirjoitettu omalla nimellä sen sijaan, että kirjoittaja olisi käyttänyt nimimerkkiä. Tutkimusajankohtana Helsingin Sanomissa ei julkaistu lainkaan sellaisia kirjoituksia, joissa lastensuojelun syytettäisiin puuttuneen perheen elämään aiheettomasti ja mielivaltaisesti. Olisikin mielenkiintoista tietää, tarjottiinko esimerkiksi lukijan mielipidepalstalle tutkimusajanjaksona tällaisia kirjoituksia.

Tutkimukseni aineisto sijoittuu koronapandemian ensimmäiseen vuoteen, jolloin voimassa olivat ainakin toistaiseksi kaikkein tiukimmat rajoitukset eikä ollut vielä käsitystä siitä, kuinka vahvasti pandemia vaikuttaisi Suomessa. Yhteiskunta oli tällöin poikkeustilassa ja tämä näkyi mielestäni myös Helsingin Sanomien lastensuojelua käsittelevissä kirjoituksissa kevään 2020 aikana. Lehtikirjoituksissa alettiin nimittäin tuolloin lastensuojelun resurssipulan sijaan vahvasti korostaa sitä, että lastensuojelu oli palvelu, joka pysyi auki myös silloin, kun muu yhteiskunta sulkeutui. Tulkitsen tämän niin, että lehdessä nähtiin poikkeusaikana tärkeäksi tukea yhteiskuntarauhaa ja ihmisten turvallisuuden tunnetta sekä luottamusta viranomaisiin.

Tapa, jolla lastensuojelusta Helsingin Sanomissa kirjoitetaan, poikkesi suuresti siitä, mikä läpikäymästäni lastensuojelun ja median suhdetta käsittelevästä tutkimuksesta välittyi. Oma aineistoni koostui kuitenkin pelkästään yhdessä lehdessä julkaistusta kirjoituksista ja tarkastelujakso oli lyhyt. Helsingin Sanomien uutiskriteerit ja tapa käsitellä uutisaiheita poikkeaa esimerkiksi iltapäivälehtien käsittelytavasta. Lehdellä on myös hyvin vakiintunut asema ja tiedotusvälineiden keskinäisessä kilpailussa se pyrkii käsittääkseni erottumaan laatujournalismilla myyvien sensaatio-otsikoiden sijaan. Mikäli olisin koonnut aineistoni samalta ajanjaksolta jostakin muusta tiedotusvälineestä tai sosiaalisessa mediassa käydyistä keskusteluista, olisi lastensuojelun julkisuuskuva muodostunut erilainen.

Vuoden 2020 aikana kaikkiaan 19 086 lasta oli sijoitettuna kodin ulkopuolelle ja lastensuojelun avohuollon asiakkaita oli 48 802. Laitoshuollossa oli kaikista kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista ja nuorista 42 prosenttia, mutta huostassa olleista vain

30 prosenttia. (THL Tilastoraportti 19/2021) Vaikka lastensuojelu tilastojen valossa on siis suurelta osin avohuoltoa, Helsingin Sanomien lastensuojelua käsittelevät kirjoitukset painottuivat kodin ulkopuolelle ja erityisesti laitoksiin, sijoitettujen lasten tilanteeseen. Lastensuojelun avohuollon tukitoimia ei käsitelty kuin muutamassa kirjoituksessa, eikä avohuollon sisältöä juurikaan avattu lukijoille lukuun ottamatta kahta tukiperhetoimintaa käsittelevää artikkelia. Tämä voi entisestään vahvistaa sitä yleistä käsitystä, että lastensuojelu tarkoittaa lasten huostaanottoja ja laitoksiin sijoittamista. Lastensuojelun kentän toimijoiden olisikin tärkeää tuoda julkisuuteen myös työnsä muita osa-alueita, jotta lastensuojelun julkisuuskuva monipuolistuisi.

LÄHTEET

- Ayre, Patrick (2001) Child Protection and the Media: Lessons from the Last Three Decades. *British Journal of Social Work* 31 (6), 887 – 901.
- Burr, Vivien (1995) *An Introduction to Social Constructionism*. Lontoo & New York: Routledge.
- Fairclough, Norman (1997) *Miten media puhuu*. Tampere: Vastapaino.
- Gergen, Kenneth J. (2009) *An Invitation to Social Construction*. 2. painos. Lontoo: SAGE.
- Ikonen, Riikka, Eriksson, Pia, Heino, Tarja (2020) Sijoitettujen lasten ja nuorten hyvinvointi ja palvelukokemukset. Kouluterveyskyselyn tuloksia. Työpaperi 35/2020. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2020.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140595/URN_ISBN_978-952-343-570-4.pdf?sequence=1&isAllowed=y [Viitattu 16.11.2021]
- Hughes, Michelle & Houston, Stan (2019) 'It's Almost Kafkaesque': Newspaper Coverage of Social Work's Role in the 'Grace Case' in the Republic of Ireland. *British Journal of Social Work* (2019) 49, 1376 – 1394.
- Jallinoja, Riitta (2006) *Perheen vastaisku*. Familistista käännettä jäljittämässä. Helsinki: Gaudeamus.
- Jokinen, Arja (2002) Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen *Diskurssianalyysi liikkeessä*. 2.painos. Tampere: Vastapaino. 37 – 53.
- Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (2012) *Kategoriat, kulttuuri & moraalit*. Johdatus kategoria-analyysiin. Tampere: Vastapaino.
- Juhila, Kirsi (2021) *Kategoria-analyysi*. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja].
<<https://www.fsd.tuni.fi/palvelut/menetelmaopetus/>>. [Viitattu 1.10.2021.]
- Juhila, Kirsi, Jokinen, Arja & Suoninen, Eero (2012) *Kategoria-analyysin juuret*. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen: *Kategoriat, kulttuuri & moraalit*. Tampere: Vastapaino. 17 – 44.

- Juhila, Kirsi, Jokinen, Arja & Suoninen, Eero (2012) *Kategoria-analyysin teesit*. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen: *Kategoriat, kulttuuri & moraalit*. Tampere: Vastapaino. 45 – 88.
- Jyrinki, Viliina (2021) *Kuritusta vai väkivaltaa? Kuritusväkivalta Helsingin Sanomien kuvaamana 1984 – 2020*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/76604/URN%3aNBn%3afi%3ajyu-202106163803.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [Haettu 1.10.2021]
- Kantola, Anu (2012) *Miten meistä tuli me?* Teoksessa Kari Karppinen & Janne Matikainen (toim.) *Julkisuus ja demokratia*. Tampere: Vastapaino. 37 – 57.
- Kantola, Anu, Moring Inka & Väliverronen, Esa (2003) *Miten mediaa luetaan?* Teoksessa Anu Kantola, Inka Moring & Esa Väliverronen (toim.) *Media-analyysi*. Helsinki: Palmenia-kustannus. 5 – 12.
- Karppinen, Kari & Matikainen, Janne (2012) *Julkisuus ja demokratia*. Tampere: Vastapaino.
- Khvorostianov, Natalia & Elias, Nelly (2015) 'Leave us alone!': Representation of social work in the Russian immigrant media in Israel. *International Social Work* 60 (2), 409 – 422.
- Kuisma, Markku (2019) *Esipuhe*. Mahti, jonka kaikki tiesivät, mutta kukaan ei tuntenut. Teoksessa Niklas Jensen-Eriksen, Alekski Mainio & Reetta Hänninen. *Suomen suurin: Helsingin Sanomat 1889 – 2019*. Helsinki: Siltala. 7 – 13.
- Kunelius, Risto (2004) *Viestinnän vallassa*. Johdatus joukkoviestinnän kysymyksiin. Helsinki: WSOY. 5. - 6. painos.
- Kuula, Arja (2006) *Tutkimusetiikka*. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Laitinen, Merja (2010) *Kontekstin ja teorian hahmottamisen taito*. Teoksessa Johanna Hurtig, Merja Laitinen ja Katriina Uljas-Rautio (toim.) *Ajattele itse!* Tutkimuksellisen lukutaidon perusteet. Jyväskylä: PS-kustannus. 44 – 70.
- Lastensuojelulaki 417/2007
- Lonne, Bob & Parton, Nigel (2014) *Potrayals of child abuse scandals in the media in Australia and England: Impacts on practice, policy and systems*. *Child abuse and neglect* 38 (5), 822-836.
- Nieminen, Hannu & Pantti, Mervi (2012) *Media markkinoilla*. Johdatus joukkoviestintään ja sen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Nikander, Pirjo (2001) *KENNETH GERGEN*. Konstruktionistinen ja postmoderni sosiaalipsykologia. Teoksessa Vilma Hänninen, Jukka Partanen & Oili-Helena Ylijoki (toim.) *Sosiaalipsykologian suunnannäyttäjiä*. Tampere: Vastapaino. 275 – 298.
- Nikunen, Minna (2005) *Murhan jälkeen itsemurha*. Kulttuuriset luokitukset rikosuutisissa. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy. <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/67472>
- Ojala, Anna (2016) *8-vuotiaan murha paljasti lastensuojelun kriisin: kvalitatiivinen tutkimus lastensuojelun representaatioista Helsingin Sanomissa*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/51949>

- Petrelius, Päivi (2005) Sukupuoli ja subjektiivinen sosiaalisuus: tulkintoja naistyöntekijöiden muistoista. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. [Vaitoskirja_050508.PDF \(jyu.fi\)](#)
- Puusa, Anu (2020) Näkökulmia laadullisen aineiston analysointiin. Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus. 145 – 156.
- Pätiälä, Annika (2016) Lastensuojelu mediassa: sanomalehden kirjoitusten rakentama julkisuuskuva vuosina 2014 – 2015. Pro gradu -tutkielma. Lapin yliopisto. <https://lauda.ulapland.fi/handle/10024/62443>
- Rauhala, Pirkko-Liisa & Vironkannas, Elina (2011) Sosiaalityön tutkimuksen etiikka, opettaminen ja tietoarvo. Teoksessa Aini Pehkonen ja Marja Väänänen-Fomin (toim.) Sosiaalityön arvot ja etiikka. Jyväskylä: PS-kustannus. 235 – 255.
- Reid, William J. & Misener, Elizabeth (2001) Social work in the press: a cross-national study. *International Journal of Social Welfare*. 10: 194 – 201.
- Ritala-Koskinen, Aino (1993) Onko uusperheestä perheeksi? Tutkimus uusperheen kulttuurisesta kuvasta suomalaisten naisten- ja perhelehtien konstruoimana. Jyväskylän yliopistopaino.
- Suoninen, Eero (2001) HAROLD GARFINKEL. Etnometodologia ja sosiaaliset järkeilytavat. Teoksessa Vilma Hänninen, Jukka Partanen & Oili-Helena Ylijoki (toim.) Sosiaalipsykologian suunnannäyttäjiä. Tampere: Vastapaino. 365 – 382.
- Sjöström, Stefan & Öhman, Adam (2018) What if an Investigative Journalist Calls? *Media Relations in Social Work*. *British Journal of Social Work*. 48, 2077 – 2095.
- STM (2020) Lastensuojelulain muutokset 2020. (<https://stm.fi/lastensuojelulain-muutokset>) [Viitattu 22.11.2021]
- THL:n tilastoraportti 28/2020. 1.7.2020.
- THL:n tilastoraportti 19/2021. 7.6.2021.
- Tiitinen, Laura (2019) Kamppailu sananvapaudesta: sosiaalialan ammattilaisten toiminta ja valtasuhteet mediavaikuttamisen kentällä. Akateeminen väitöskirja. Lapin yliopisto. [Kamppailu sananvapaudesta : sosiaalialan ammattilaisten toiminta ja valtasuhteet mediavaikuttamisen kentällä \(ulapland.fi\)](#)
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Valtonen, Sanna (2003) Hyvä, paha media. Diskurssianalyysi kriittisen mediatutkimuksen menetelmänä. Teoksessa Anu Kantola, Inka Moring & Esa Väliverronen (toim.) Media-analyysi. Helsinki: Palmenia-kustannus. 93 – 121.
- Verkossa. Lastensuojelun kuva sosiaalisessa mediassa. <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/Verkossa.pdf> [Viitattu 14.10.2021]
- Vuori, Jaana (2021) Laadullinen sisällönanalyysi. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarvio. <<https://www.fsd.tuni.fi/palvelut/metelmaopetus/>>. [Viitattu 1.10.2021.]
- Väliverronen, Esa (2012) Median kuviteltu valta. Teoksessa Kari Karppinen & Janne Matikainen (toim.) Julkisuus ja demokratia. Tampere: Vastapaino. 83 – 103.

LIITE

Liite 1

Aineistona käytetyt Helsingin Sanomien kirjoitukset ajalla 1.2.2020 – 31.1.2021

Helsingin Sanomat Kaupunki (20 kpl)

9.2.2020 Sosiaalityön virkamiehet Vantaalla ja Helsingissä huolestuivat lasten kohtelusta urheilukentillä: "Kuulostaa ihan järkyttävältä". Satu Pajuriutta

24.2.2020 Poliitikot saivat moitteita vitkuttelusta lastensuojelun korjaamisessa – "Ongelmat ovat jatkuneet Vantaalla jo vuosikausia". Maija Aalto

30.3.2020 Helsinki ja Vantaa varautuvat jo siihen, että koulut eivät enää aukea keväällä. Satu Pajuriutta

5.4.2020 Lastensuojeluilmoitusten määrä romahti pääkaupunkiseudulla: nyt mietitään uusia konsteja tavoittaa lapset suoraan. Maija Aalto

16.4.2020 "Hätää ei näe kukaan" – HS kerää tietoa lasten asemasta koronavirusepidemian keskellä, vastaa kyselyyn. Lari Malmberg

17.4.2020 "Ainoastaan kodeissa on tietoa siitä, mitä lapsille kuuluu" – Asiantuntijat pelkäävät pitkän koulusulun seurauksia. Emilia Kangasluoma ja Minna Pölkki

28.4.2020 Alle yksivuotiaan epäillään joutuneen pahoinpitelyn ja epäinhimillisen kohtelun uhriksi Helsingissä – "Erittäin murheellinen tapaus", sanoo lastensuojelun johtaja. Minja Rantavaara

29.4.2020 "Se, ettei pääse pois kotoa, voi olla paljon pahempi asia kuin koronavirus" – Lastensuojelun asiakkaana olleet kertovat, mitä päihdekotien seinien sisällä tapahtuu. Noona Bäckgren

17.9.2020 "Itkin vain, että voitko tappa", helsinkiläinen Sera sanoo – Nyt hän kertoo väkivaltaisesta miehestään, että muut uskaltaisivat lähteä. Satu Pajuriutta

2.11.2020 Mikä odottaa Vallilan veriteosta epäiltyä 14-vuotiasta? Lapsi on päästettävä vapaaksi vuorokauden kuluessa, jos lastensuojelulle ei ole perusteita. Kaisu Moilanen

3.11.2020 "Puukottaja olisi voinut olla minun lapseni" – Vallilan veriteosta järkyttynyt "hyvän perheen" äiti kertoo, miten hänen omasta pojastaan tuli ongelmanuori. Emilia Kangasluoma

10.11.2020 Helsingin keskustassa liikkuu nyt joukoissa yli sata mahdollisesti vaarallista nuorta – Asiantuntijoiden mukaan taustalla on uusi maahanmuuttoon liittyvä ilmiö. Katja Kuokkanen

24.11.2020 Joukko entisiä lastensuojelunuoria loi muutamassa päivässä verkkoon kiihtetyn keskustelualustan: "Koulu ei enää luistanut, uloskaan ei jaksanut mennä", kertoo yksi apua hakenut. Maija Aalto

18.12.2020a 16-vuotiaan pojan surman on herätettävä koko yhteiskunta, sanoo rikosylitarkastaja. Katja Kuokkanen

18.12.2020b Lastensuojelun johtaja ei pidä resursseja riittämättöminä: "Helsingillä on kyky huolehtia lastensuojelun tarpeista". Veera Paananen ja Katja Kuokkanen

18.12.2020c Uutta tietoa 16-vuotiaan surmasta Koskelassa: Poliisin mukaan taustalla on pitkään jatkunutta kiusaamista, epäillyt kävivät uhrin luona seuraavana päivänä. Minja Rantanen ja Anne Kantola

30.12.2020 Koskelan tapahtumat kääntävät katseet kestävämpään epäkohtaan: Suomi epäonnistuu lasten suojelemisessa. Maija Aalto

11.1.2021 Näin toimivat vakavan koulukiusaamisen katkaisemisen erikoisjoukot Helsingissä: "Me olemme kaikkien lasten puolella" Maija Aalto

15.1.2021 Koskelan henkirikoksen uhria kiusattiin alakoulusta lähtien - Koulukaverit kertovat, millaisia uhriin päiväkodissa tutustuneet epäillyt ovat. Anne Kantola ja Lasse Kerkelä

19.1.2021 Venla Abney häpesi pitkään, koska hänellä ei ollut "suuria haaveita" työelämästä - Nyt hän on onnellinen tavallisesta ammatistaan ja lähielämästä. Saga Sini-salo

Helsingin Sanomat Kotimaa (16 kpl)

22.2.2020 Nuorten tekemät kantelut oikeusasiamiehelle lastensuojelusta ovat lisääntyneet selvästi. Marjo Valtavaara

28.4.2020 Poliisi tutkii lapsen pahoinpitelyä Itä-Helsingissä - laboratorio selvittää, oliko vauvan veressä alkoholia tai lääkkeitä. Mikko Gustafsson

27.5.2020 Esitys: Laiton uhkaus muuttuu virallisen syytteen alaiseksi, jos uhri hoitaa työtään. Mikko Gustafsson

31.5.2020 "Tukiperheen lemmikit saattoivat olla jopa merkittävämpiä kuin perheen aikuiset" - tukiperhetoimintaa tutkittiin ensi kertaa lasten näkökulmasta. Pauliina Grönholm

26.6.2020 15-vuotias poika kosketteli nukkuvan lapsen sukuelimiä useita kertoja, sai kolme kuukautta ehdollista vankeutta. Susanna Reinboth

27.6.2020 "Aleksin", 14, tukiperhesuhde katkaistiin kahdeksan vuoden jälkeen - Äiti pitää ratkaisua käsittämättömänä. Pauliina Grönholm

1.7.2020 Kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia enemmän kuin koskaan aiemmin - lastensuojeluilmoitusten määrä kaksinkertaistunut kymmenessä vuodessa. Samu Saatsi

22.7.2020 Tamponikielto, pukeutumisrajoituksia ja tyttöjen nöyryytystä - raportti paljasti vakavia epäkohtia hollolalaisessa nuorisokodissa, lapsiasiainvaltuutettu pöyristyi. Roosa Welling

4.8.2020a Lasten tekemien lastensuojelua koskevien kanteluiden määrä on kasvanut rajusti ja asiantuntijan mielestä se on hyvä uutinen. Saara Aholainen

4.8.2020b Viranomaisen pöyristyi tyttöjen nöyryytyksestä hollolalaisessa nuorisokodissa, nyt sen entiset asukkaat kiittävät kovaa kuria – ”Suurimpia oivalluksiani oli, että elämässä on muutakin tekemistä kuin narkata”. Anu-Elina Ervasti

6.11.2020 Lastensuojeluilmoitusten määrä on lisääntynyt korona-aikana, ja se voi olla hyvä asia, sanoo asiantuntija. Pauliina Grönholm

18.11.2020 Päihteitä käyttävien äitien kuntoutusjaksot ovat olleet tavallista lyhyempiä, syyksi arvellaan kuntien heikkoa taloustilannetta. Hanna Kauppinen

26.11.2020 Tutkimus: Ulkomaalaistaustaiset lapset kokevat Suomessa muita enemmän köyhyyttä, heillä on enemmän mielenterveysongelmia ja heikommat kouluarvosanat. Minna Pölkki

5.1.2021 Lapsi joutui asumaan huoneessa, jossa lastensuojelulaitoksen työntekijä oli hyväksikäyttänyt häntä – apulaisoikeusasiamies esittää lapselle hyvitystä. Mikko Gustafsson

10.1.2021 Oikeusministeriön kokeilussa pyritään katkaisemaan nuorten rikos- ja päihdekierre: tukihenkilö kulkee koko ajan rinnalla, kunnes on maata jalkojen alla. Susanna Reinboth

28.1.2021 Perhetilanteiden kärjistymisen huolettua koronakriisin pitkittyessä – Esimerkiksi Helsingissä poliisin tekemät lastensuojeluilmoitukset lisääntyivät syksyllä. Vilma Timonen, Minna Pölkki

Helsingin Sanomat Lukijan mielipide (39 kpl)

15.2.2020 Lastensuojelu kaipaa suuria muutoksia. Aulikki Kananoja ja Tapio Rätty

1.3.2020 Nuorten pahoinvointi on lisääntynyt huolestuttavasti. Laura Kauhanen

13.3.2020 Lastensuojelun avoimuuden resursointia on vahvistettava. Valpuri Sorri

21.3.2020 Eriytyksen ahdinkoa on torjuttava yhdessä. Tania Virintie

5.4.2020 Kaikki lapset eivät tunne oloaan kotona turvallisiksi. Onni Westlund, Niina Jääskeläinen ja Vilma Vähämaa

10.4.2020a Riittävä ja laadukas sijashuolto on taattava myös kriisioloissa. Heta Kullamylkkänen

10.4.2020b Koti on nyt monelle lapselle ja nuorelle entistäkin turvattomampi paikka. Sanna Antikainen

17.4.2020 Lasten oikeuksia pitää vaalia poikkeusoloissakin. Elina Pekkarinen

29.4.2020 Koulujen avaamisen perusteista on kerrottava avoimesti. Ilona Visapää

1.5.2020 Nuorten tukipalveluissa on ruuhkaa. nimimerkki Yläkoulun opettaja

14.5.2020 Lastensuojelujärjestöjen ja sosiaalitoimen tulisi jalkautua kouluihin. Hanna Laihanen

25.5.2020 Lapsiin sijoitettu raha kannattaa myös taloudellisesti. Kaija Puura, Tuula Tamminen, Reija Latva ja Päivi Kaukonen

4.6.2020 Koronapandemian takia pitkittyneet huoltajuusriidat ovat lapsille hyvin raskaita. Johanna Vaitomaa ja Heli Korpipää

27.7.2020 Monet sosiaaliohjaajat työskentelevät lastenkodeissa terveytensä uhalla. Sinikka Vepsä

29.7.2020 Koulukodin tiukat rajoitukset auttoivat nuortamme kohtaamaan ongelmiaan. Nimimerkki Päihdenuoren vanhemmat

31.7.2020 Työ nuorisokodissa vaatii asiantuntijuutta, kokemusta ja yhteistyötä. Sointu Möller ja Antti Sadeharju

21.8.2020 Kasvatuksellinen rajaaminen ohjaa nuorta noudattamaan yhteisiä sääntöjä. Tuomas Hakamäki, Anna Kouvo ja Heli Pohjasniemi

24.8.2020 Lastensuojelussa on syytä panostaa jälkihuoltoon. Antti Kääriälä ja Marko Manninen

3.11.2020 Kouluterveyskysely paljasti sijaishuollossa asuvien lasten hädän. Jari Ketola

7.11.2020 Karkaaminen sijaishuoltopaikasta kertoo nuoren pahoinvoinnista. Hanna-Leena Immonen

8.11.2020a Karanneet nuoret tulee saada nopeammin takaisin nuorisokodin turvaan. Nimimerkki Sijoitetun nuoren vanhemmat

8.11.2020b Lastensuojelulaitokset joutuvat liian usein nostamaan kädet pystyyn vaativan oireilun edessä. Eero Hynynen, Elina Kekkonen, Heta Kulla-Mykkänen, Senni Laine, Mervi Lyytikäinen, Mervi Sinivirta

13.11.2020 Pandemia-aika on lisännyt myös nuorten pahoinvointia. Ville Viljakainen, Juha Kasari, Maria Anttila

14.11.2020a Kun lapsella on hätä, sijoituspaikan pitää löytyä läheltä. Nimimerkki Huolestunut sosiaalityöntekijä

14.11.2020b Kuntien talouskuri lisää kriisiperheiden ahdinkoa entisestään. Maija Haapala ja Kirsi Pihlaja

18.11.2020 Sijaishuoltopaikat toivovat viranomaisyhteistyötä hatkahuorten auttamiseksi. Armi Knuutila ja Riikka Sirkiä

20.11.2020a Lastensuojelun laitostilat vaativat erityistä suunnittelua turvallisen hoidon toteuttamiseksi. Anita Lindfors ja Carl Slätis

20.11.2020b Vanhemmat viivyttelivät avun hakemisessa ja se on suurin ongelma lastensuojelussa. Jani Raespuro

30.11.2020 Vankila ei ole oikea paikka alaikäiselle nuorelle. Juha Hiltunen ja Hanna Malmström

2.12.2020 Lastensuojelun avun piiriin tulemisen kynnystä tulisi madaltaa. Mirjami Koivunen ja Sanna Hämäläinen

20.12.2020 Lastensuojelun resurssit eivät ole Helsingissäkään riittävät. Maria Martti

21.12.2020 Oma lapsemme teki henkirikoksen – meillä tai lastensuojelulla ei ollut tarpeeksi keinoja selvittää, mitä nuoren elämässä tapahtuu. Nimimerkki Eräs äiti ja isä

28.12.2020 Laadukas lastensuojelutyö edellyttää säännöllisiä tapaamisia ja luottamuksen rakentamista. Saila Nummikoski ja Riikka Pyykönen

30.12.2020 Yritin tehdä ilmoituksen nuoren väkivallasta – turhaan. Nimimerkki Vanhempi vanhempien joukossa

8.1.2020 Nuorten väkivalta on sekä poliisin että lastensuojelun asia. Jonna Turunen

15.1.2020 Voisinpa passittaa uupuneet vanhemmat hotellilomalle. Anni Pihlaja

22.1.2020 Kotiin jääneet sisarukset unohtuvat huostaanotossa. Hanna Ristimäki ja Mirjami Koivunen

23.1.2020 Lastensuojelulaitoksesta karkaileva lapsen liikkumista voidaan rajoittaa. Susanna Hoikkala ja Elina Pekkarinen

25.1.2020 Nyt on tuettava lapsia ja nuoria, etteivät poikkeusajan vaikutukset pitene. Maria Ohisalo ja Sanna Vesikansa